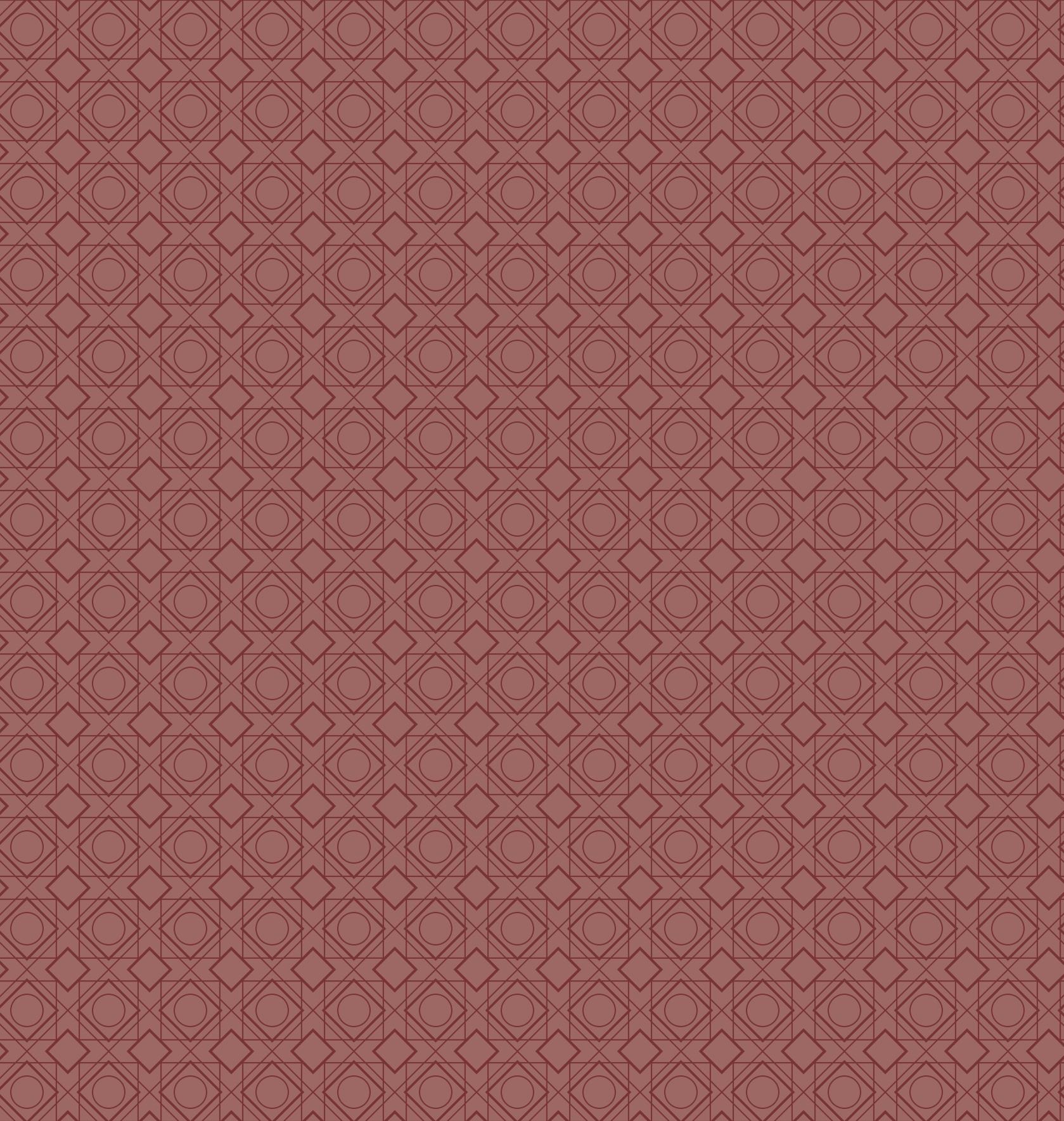

DANSKA SENDINGIN 1928

DEN DANSKE AFLEVERING 1928

ÞJÓÐSKJALASAFN
ÍSLANDS

**DANSKA SENDINGIN 1928
DEN DANSKE AFLEVERING 1928**

Útgefandi/Udgiver:

Þjóðskjalasafn Íslands
Laugavegi 162
105 Reykjavík
5903300
upplysingar@skjalasafn.is
www.skjalasafn.is

Héraðsskjalasafnið á Ísafirði.

Ritstjórar/Redaktører:

Unnar Rafn Ingvarsson
Gunnar Örn Hannesson
Eiríkur G. Guðmundsson

Hönnun og umbrot/Layout:

Kría hönnunarstofa

Prentun/Trykning:

Ednasprint, Slóveníu

Pappír/Papir:

Munken Lynx 150g / Munken Lynx Rough 300g

Letur/Skrifftype:

Bembo Regular & Bold
Brandon Regular & Bold

ISBN: 978-9979-876-32-8

Ljósmyndir/Fotografier:

Gunnar Sverrisson
Þjóðskjalasafn Íslands
Þjóðminjasafn Íslands

DANSKA SENDINGIN 1928

DEN DANSKE AFLEVERING 1928

ÞJÓÐSKJALASAFN
ÍSLANDS

FORMÁLI

Við sem störfum á skjalasöfnum gerum okkur ljóst hve margslungið hlutverk skjöl hafa og hversu mikilvæg þau eru. Skjöl hafa stjórnarfarslegt gildi, sögulegt gildi og ekki má líta framhjá tilfinningalegu gildi þeirra, sem getur verið af ólíkum rótum. Hagsmunaðilar geta verið ríki, þjóðir, landsvæði, hópar eða einstaklingar. Og sagan sýnir að lengi hefur verið tekist á um réttinn til að eiga eða varðveita skjöl.

Mörg eru dæmi þess að skjalasöfn, sem eiga uppruna sinn í einu landi, hafa verið flutt til annars lands af ýmsum ástæðum. Til þess að stjórna hjálendum og nýlendum þurftu ríki að hafa gott yfirlit yfir stjórnlyslu sína og þegna. Þannig safnaðist mikjöld magn upplýsinga í stjórnarmiðstöðvum slíkra ríkja, svo sem konungsrikja í Evrópu. Skjöl með þessum upplýsingum geta haft mikla þýðingu fyrir lönd sem nú eru sjálfstæð og á þeim forsendum gera þau kröfu um að fá til sín skjöl sem þau varða. Þá er þekkt að í kjölfar stríðsátaka hafa skjöl verið flutt milli landa. Í mörgum löndum hafa kröfur um breytt heimkynni skjala, um endurheimt skjalasafna, ekki verið leidd til lykta. Enda eru þessi mál flókin og það getur tekið langan tíma að greiða úr þeim og finna lausnir.

Ísland á sér slíka sögu um skjalakröfur enda var það um aldir hluti af danska ríkinu allt fram á 20. öld. Vegna þessa sambands urðu eðlilega til miklar upplýsingar um Ísland í höfuðstöðvum danska ríkisins í Kaupmannahöfn. Bæði er um að ræða skjöl sem urðu til á Íslandi og skjöl sem mynduðust í stjórnarskrifstofunum í höfuðborg ríkisins. Auk skjalakrafna verður að nefna þekktasta málið, kröfu Íslendinga um að fá til baka handrit úr

Konungsbókhlöðu og safni Árna Magnússonar í Kaupmannahöfn. Handrit sem höfðu verið flutt frá Íslandi til Danmerkur á síðari öldum. Því máli lauk, eftir áratuga baráttu Íslendinga, með samningi milli Íslands og Danmerkur árið 1961. Samkvæmt honum var stór hluti þessara íslensku handrita fluttur frá Danmörku til Íslands á árunum 1971-1997.

Annað mál, sem færri kannast við en er ekki síður merkilegt, eru skjalaskipti milli ríkjanna sem fram fóru árið 1928 á grundvelli samnings sem gerður var árið áður, án mikils ágreinings. Skjölín sem Danir afhentu Íslendingum þetta ár eru varðveitt í Þjóðskjalasafni. Þar kallast þessi afhending einfaldlega Danska sendingin 1928. Um var að ræða gagnkvæm skjalaskipti en dönsk stjórnvöld afhentu þó miklu meira magn af skjölum en íslensk stjórnvöld létu af hendi.

Skjölín sem afhent voru Þjóðskjalasafni Íslands árið 1928 voru úr Ríkisskjalasafni Danmerkur, Konungsbókhlöðunni, safni Árna Magnússonar og frá Hæstarétti Danmerkur. Þar er að finna margar grundvallarheimildir um sögu Íslands á fyrri oldum. Eins og fyrr segir afhentu Íslendingar Dönum á sama tíma skjöl frá Íslandi en um óverulegt magn var að ræða. Og það voru reyndar skjalabækur sem Ísland hafði fengið umyrðalaust frá Danmörku þegar Íslendingar fengu heimastjórn árið 1904, það er að segja fengu framkvæmdavalda í eigin málum.

Skjalakröfur á hendur Dönum voru settar fram með vísan í mikilvægi þess að sögulegar heimildir um Ísland ætti að varðveita hér á landi. Sjálfstæðisbaráttá Íslendinga sló auðvitað tón-

inn. Eftir að Íslendingar urðu fullvalda þjóð með sambandslagasammingi Dana og Íslendinga árið 1918 varð krafra Íslendinga um að þessi gögn væru afhent þeim sterkari og jafnframt hefur sanngirni hennar orðið ljósari í hugum Dana. Því fór svo að samningaviðræðunum lauk á afar farsælan hátt fyrir Íslendinga og verður að teljast Dönum til mikils sóma og öðrum þjóðum til eftirbreytni.

Í þessari bók er að finna umfjöllun um forsendur og innihald Dönsku sendingarinnar 1928 ásamt sýnishornum af skjölum úr sendingunni. Mörög skjalanna eru meðal mestu dýrgripa í Þjóðskjalasafni Íslands. Má þar nefna manntalið 1703 sem varðveitt er í skjalasafni Rentukammers í Þjóðskjalasafni og var tekið á lista UNESCO yfir Minni heimsins árið 2013.

Í tilefni af 100 ára afmæli fullveldis íslensku þjóðarinnar og 90 ára afmælis Dönsku sendingarinnar er þessi bók út gefin. Hún er bæði á íslensku og dönsku eins og Sambandslagasamningurinn frá 1918. Uppsetning textanna er með sama hætti.

Öllum sem komu að gerð þessarar bókar færí ég innilegar þakkir fyrir framúrskarandi vinnu.

Eiríkur G. Guðmundsson
Þjóðskjalavörður

FORORD

Vi, der arbejder på arkiver, er klar over, hvor kompleks en rolle arkivalier spiller, og hvor vigtige de er. Arkivalier kan have en administrativ rolle, de spiller en historisk rolle, og man må ikke negligerere deres følelsesmæssige værdi, som kan have forskellig baggrund. Aktørerne kan være stater, folk, områder, grupper eller enkeltpersoner. Og historien viser, at der længe har været stridigheder om retten til at opbevare og eje arkivalier.

Der er mange eksempler på, at arkivalier med oprindelse i ét land af forskellige grunde befinner sig i et andet land. For at kunne regere deres lande eller kolonier måtte de gamle kongolomeratstater dokumentere deres administration og registrere deres undersåtter. På den måde blev der opsamlet en stor mængde informationer i kongolomeratstaternes central-administrationer, informationer af betydning for lande og folk, som nu er selvstændige, og som på den baggrund stiller krav om at få overdraget arkivalier, der vedrører dem selv. Det er også kendt, at arkivalier efter krigshandlinger er transporteret fra et land til et andet. I mange lande har krav om ændring af arkivaliers placering, om overdragelse af arkiver, ikke ført til noget. Disse sager er ofte komplicerede, og det kan tage lang tid at behandle dem og finde løsninger.

Island har sådan en historie om arkivkrav, for det var en fast del af det danske rige i århundreder og indtil et stykke ind i 1900-tallet. På grund af denne forbindelse samledes naturligvis mange informationer om Island i det danske riges centrum, i København. Det gælder både dokumenter, der havde deres oprindelse i Island, og dokumenter, der havde deres oprindelse i regeringskontorerne i rigets hovedstad. Ud over kravene om arkivalier fra administrationsapparatet må man nævne den

kendteste sag; Islands krav om at få overdraget håndskrifter fra Det Kongelige Bibliotek og Den Arnamagnæanske Samling i København, der var kommet fra Island til Danmark igennem århundreder. Den sag blev efter mange årtiers kamp fra Islands side afsluttet med en aftale mellem Island og Danmark i 1961. Ifølge den blev en stor del af de islandske håndskrifter overdraget fra Danmark til Island i perioden 1971–1997.

En anden sag, som færre kender, men som ikke desto mindre er interessant, er udvekslingen af arkivalier mellem Island og Danmark, der foregik i 1928 på grundlag af en aftale fra året før, og som stort set blev indgået i enighed. Arkivalierne, som Danmark overdrog til Island det år, befinner sig nu i Islands Nationalarkiv. Der kaldes den simpelthen *Den Danske Aflevering 1928*. Det drejede sig om en gensidig udveksling af arkivalier, hvor det danske bidrag dog var betydelig større, end hvad Island overdrog til Danmark.

Arkivalierne, der blev overdraget til Islands Nationalarkiv i 1928, kom fra Danmarks Rigsarkiv, Det Kongelige Bibliotek, Den Arnamagnæanske Samling og Danmarks Højesteret. Afleveringen rummer mange grundlæggende kilder til Islands historie i ældre tid. Island overdrog samtidig til Danmark arkivalier, som dog udgjorde en ubetydelig mængde, og det var rent faktisk arkivprotokoller, som Island uden videre havde modtaget fra Danmark ved indførelsen af hjemmestyret i 1904, da Island fik administrativ magt over egne forhold.

Kravene over for Danmark om arkivalier blev fremsat under henvisning til betydningen af, at historiske kilder om Island burde opbevares i landet. Islands selvstændigheds Kamp gav

naturligvis tonen. Efter at Island var blevet en suveræn nation med forbundslovstraktaten mellem Danmark og Island i 1918, blev det islandske krav om overdragelse af disse kilder kraftigere, og samtidig er rimeligheden af det fremtrådt klarere i Danmark. Forhandlingernes udfald blev yderst gunstigt for Island, og det må siges, at det har været til stor hæder for Danmark og et forbillede for andre lande.

Denne bog indeholder en behandling af baggrunden for og indholdet af *Den Danske Aflevering 1928* samt prøver på dokumenter fra overdragelsen. Mange af dokumenterne hører til blandt Islands Nationalarkivs største klenodier. Her kan nævnes Folketællingen 1703, som findes i Rentekammerets arkiv i Nationalarkivet og er opført på UNESCO Verdensarvsliste i 2013.

Denne bog er udgivet i anledning af 100-års jubilæet for Islands suverænitet og 90-års jubilæet for den danske aflevering. Bogen er både på islandsk og dansk lige som den dansk-islandske forbundslov 1918. Teksterne vises på samme måde.

Alle, som har haft med denne bogs tilblivelse at gøre, sender jeg inderlig tak for et fremragende arbejde.

Eiríkur G. Guðmundsson
Nationalarkivar

SKJALAKRÖFUR ÍSLENDINGA

– Um aðdraganda og eftirmála dönsku
sendingarinnar 1928

Njörður Sigurðsson

Þjóð vaknar af dvala

Fyrstu kröfur um skil á handritum og skjölum frá Danmörku til Íslands má rekja til ársins 1837 er Steingrímur Jónsson, biskup yfir Íslandi, óskaði eftir fá aftur skjöl úr skjalasafni biskups, eða afrit af þeim, sem Árni Magnússon hafði fengið að láni tweimur öldum fyrr. Þrátt fyrir beiðni biskups varð ekki af afhendingu skjalanna.¹ Það sem eftir lifði af 19. öldinni fóru kröfur Íslendinga til skjala sinna og handrita ekki hátt. Valdimar Ásmundsson, ritstjóri *Fjallkonunnar*, minnti þó á það árið 1887 að í Danmörku væru handrit, skjöl og gripir sem höfðu verið færð frá Íslandi til Danmerkur á öldum áður og jafnvel á síðustu áratugum, oft í heimildaleysi að mati Valdimars.² Í greininni má kenna viðhorfa sem voru einkennandi fyrir sjálfstæðisbaráttu Íslendinga á 19. öld og fyrri hluta 20. aldar þar sem afstaðan til Dana, og jafnvel andúð á þeim varð þungamiðjan í stjórnmálaumræðunni. Í slíku andrúmslofti voru skjalakröfur á hendur Dönum settar fram og í raun má segja að viðhorfið til Dana og þau skref, sem tekin voru í átt til sjálfstæðis á 19. og 20. öld, hafi ávallt verið í bakgrunni í allri umræðu um skjalakröfurnar. Jafnvel mátti merkja þessi viðhorf í baráttu Íslendinga fyrir því að fá handrit úr safni Árna Magnússonar frá Danmörku eftir að Ísland varð lýðveldi og að fullu sjálfstætt ríki árið 1944. Var m.a. litið á afhendingu fyrstu handritanna

ISLANDSKE KRAV OM DOKUMENTER

– Om anledningen og efterspillet til
Den Danske Aflevering 1928

Njörður Sigurðsson

Et folk vågner til dåd

De første krav om overdragelse af håndskrifter og dokumenter fra Danmark til Island kan dateres til 1837, da Islands biskop, Steingrímur Jónsson, anmodede om at få tilbageleveret dokumenterne fra bispestolens arkiv, eller kopier af dem, som Árni Magnússon havde lånt 200 år tidligere. Trods biskoppens anmodning blev overdragelsen af dokumenterne ikke til noget.¹ I resten af 1800-tallet blev der ikke skrevet meget om Islands krav på dets dokumenter. Redaktøren for tidsskriftet *Fjallkonan*, Valdimar Ásmundsson, nævnte i 1887, at der i Danmark befandt sig håndskrifter, papirer og klenodier, som var bragt fra Island til Danmark i ældre tid og endog i de seneste årtier, tit uden tilladelse efter Valdimar Ásmundssons mening.² I artiklen kan man finde synspunkter, der var karakteristiske for Islands selvstændighedskamp i 1800-tallet og første halvdel af 1900-tallet, hvor holdningen og ligefrem antipati mod Danmark var omdrejningspunktet i den politiske debat. I denne stemning blev kravene om dokumenter fremsat over for Danmark, og man må vel sige, at holdningen til Danmark og de skridt, der blev taget i retning af selvstændighed i 1800- og 1900-tallet, altid har ligget bag al debat om kravene om dokumenter. Man kunne endog mærke denne holdning i Islands kamp for at få håndskrifterne fra Árni Magnússons

1 Halldór Hermannsson: „Handritamálið.“ *Skírnir* 103 (1929), bls. 1-35, á bls. 16. – Sigrún Davíðsdóttir: *Håndskriftsagens Saga – politisk belysning*. Odense 1999, bls. 25.

2 [Valdimar Ásmundsson]: „Missir dýrgripa úr landi.“ *Fjallkonan* 19. nóvember 1887, bls. 135.

1 Halldór Hermannsson: „Handritamálið.“ *Skírnir* 103 (1929), s. 1-35, på s. 16. – Sigrún Davíðsdóttir: *Håndskriftsagens Saga – politisk belysning*. Odense 1999, s. 25.

2 [Valdimar Ásmundsson]: „Missir dýrgripa úr landi.“ *Fjallkonan* 19. november 1887, s. 135.

Hannes Þorsteinsson (1860-1935) þjóðskjalavörður. Ljósmynd. Þjóðminjasafn Íslands. Nationalarkivar Hannes Þorsteinsson (1860-1935). Foto Islands Nationalmuseum.

árið 1971 sem táknræn endalok sjálfstæðisbaráttunnar.³

Kröfur um endurheimt íslenskra skjala og handrita til Íslands verður einnig að setja í samhengi við uppbyggingu innviða samfélagsins í átt að sjálfstæðu ríki. Strax á fyrstu árum heimastjórnarinnar, sem til starfa tók 1. febrúar 1904, var ýmsum framfaraverkefnum hrint í framkvæmd. „Það var alveg eins og þjóðin væri að vakna úr dvala og fyndi til eigin máttar, þegar stjórnin færðist inn í landið“ svo vitnað sé í orð Agnars Klemensars Jónssonar, sendiherra og ráðuneytisstjóra, í bók hans um Stjórnarráð Íslands.⁴

- 3 Guðmundur Hálfdanarson: „Handritamálið – endalok íslenskrar sjálfstæðisbaráttu.“ *Gripila XIV* (2003), bls. 175-196, á bls. 175.
- 4 Agnar Kl. Jónsson: *Stjórnarráð Íslands 1904-1964*. Seinna bindi. Reykjavík 1969, bls. 552.

samling overdraget fra Danmark, efter at Island var blevet en republik og en fuldstændig selvstændig stat i 1944. Man så bl.a. overdragelsen af de første håndskrifter i 1971 som et symbol på afslutningen af selvstændighedskampen.³

Kravene om tilbagelevering af islandske dokumenter og håndskrifter til Island må også ses i sammenhæng med opbygningen af samfundsstrukturen i retning af en selvstændig stat. Straks i de første år af hjemmestyret, som blev indført den 1. februar 1904, blev der iværksat forskellige progressive projekter. „Det var fuldstændig, som om nationen begyndte at vågne fra en dvale og kunne mærke sin egen kraft, da regeringen kom ind i landet,“ for at citere ambassadør og departementschef Agnar Klemens Jónsson i hans bog om Islands Administration.⁴

Kravene om arkivalier i 1907

I Altinget blev der i 1907 vedtaget et forslag til en tingbeslutning fra senere nationalarkivar Hannes Þorsteinsson om, at myndighederne skulle tage skridt til, at Danmark overdrog til Island alle de dokumenter og håndskrifter fra embeder og institutioner, som Árni Magnússon 200 år tidligere havde lånt og ikke tilbageleveret.⁵ I sin forelæggelse nævnte Hannes Þorsteinsson endvidere, at man burde forsøge at anmode om flere dokumenter angående Island fra Danmark, f.eks. fra Rigsarkivet.⁶ Tingbeslutningen blev vedtaget enstemmigt, og det blev overdraget til nationalarkivar Jón Þorkelsson at udarbejde en redegørelse for, hvilke officielle islandske arkivalier der måtte befinde sig i Den Arnamagnæanske Samling.⁷

3 Guðmundur Hálfdanarson: „Handritamálið – endalok íslenskrar sjálfstæðisbaráttu.“ *Gripila XIV* (2003), s. 175-196, på s. 175.

4 Agnar Kl. Jónsson: *Stjórnarráð Íslands 1904-1964*. Seinna bindi. Reykjavík 1969, s. 552.

5 *Alþingistíðindi A* 1907, s. 1149.

6 *Alþingistíðindi B* 1907, sp. 2887. – Sigfús Haukur Andrésson: *Þjóðskjalasafn Íslands. Ágrip af sögu þess og yfirlit yfir heimildasöfn þar*. Ritsafn Sagnfræðistofnunar 1. Reykjavík 1982, s. 37.

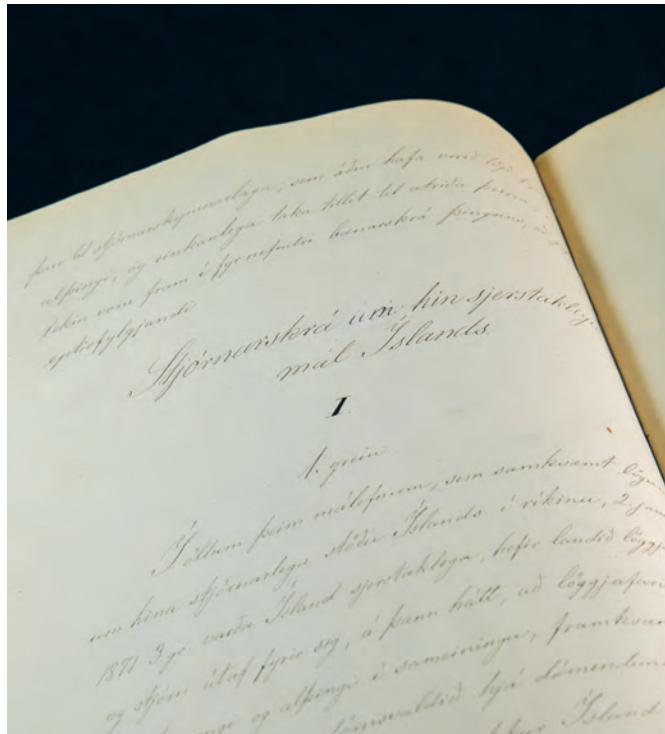
7 Jón Þorkelsson: *Skýrsla um skjöl og handrit í safni Árna Magnússonar, sem komin eru úr opinberum skjolasöfnum á Íslandi*. Reykjavík 1907. – Sigfús Haukur Andrésson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, s. 37.

Skjalakröfur árið 1907

Á Alþingi var árið 1907 samþykkt þingsályktunartillaga Hannesar Þorsteinssonar, síðar þjóðskjalavarðar, að stjórnvöld gerðu ráðstafanir til þess að Danir skiluðu til Íslands öllum þeim skjölum og handritum embætta og stofnana sem Árni Magnússon hafði tveimur öldum fyrr fengið að láni en ekki skilað aftur.⁵ Í framsöguræðu sinni nefndi Hannes jafnframt að reynandi væri að óska eftir fleiri skjölum frá Danmörku er vörðuðu Ísland, t.d. frá Ríkisskjalasafninu.⁶ Þingsályktunartillagan var samþykkt samhljóða og var Jóni Þorkelssyni þjóðskjalaverði falið að vinna skýrslu um hvaða opinberu íslensku gögn væri að finna í Árnasafni.⁷ Árangur þessarar kröfus varð þó enginn og virðist sem þetta mál hafi fallið í skuggann af deilum Íslendinga og Dana um samband ríkjanna.⁸

Skjalaskiptasamningur árið 1927

Hreyfing komst ekki aftur á málið fyrr en nokkru eftir að sambandslagasamningur var gerður árið 1918 og deilur um samband Íslands og Danmerkur höfðu hjaðnað.⁹ Þingályktunartillaga var samþykkt árið 1924 um að ríkisstjórnin gerði ráðstafanir til þess að endurheimta skjöl og handrit sem enn væru á söfnum í Kaupmannahöfn.¹⁰ Í umræðum um tillöguna á þingi var vísað til þess að Íslendingar ættu fullan rétt á að fá handrit og skjöl sem Árni Magnússon hefði fengið að láni á sínum tíma. Auk þess var bent á að Konungsbókhlaðan og háskólabókasafnið, sem hýstu mikið af íslenskum skjölum og handritum, væru nálgægt aðalherstöð Dana í miðri Kaupmannahafnarborg og þess vegna gætu þau verið í mikilli hættu ef strið brytist út.¹¹

Stjórnarskráin 1874. Hún ásamt öðrum skjölum Dönsku stjórnardeildarinnar var afhent til Danmerkur árið 1928, en kom aftur árið 2003. Ljósm. bl.

Islands grundlov 1874. Den blev sammen med andre arkivalier fra det islandske ministerium overdraget til Danmark i 1928, men kom tilbage i 2003. Foto NI.

Der kom imidlertid intet ud af dette krav, og tilsyneladende er sagen blev overskygget af striden mellem Island og Danmark om forholdet mellem landene.⁸

Aftale om udveksling af arkivalier i 1927

Der kom først gang i sagen igen nogen tid efter, at traktaten om forbundsloven var indgået i 1918, og stridighederne om forholdet mellem Island og Danmark var faldet til ro.⁹ Der blev vedtaget en tingbeslutning om, at regeringen tog skridt til at få overdraget dokumenter og håndskrifter, som stadig befandt sig i arkiver og biblioteker i København.¹⁰ I debatten

5 Alþingistíðindi A 1907, bls. 1149.

6 Alþingistíðindi B 1907, dl. 2887. - Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands. Ágrip af sögu þess og yfirlit yfir heimildasöfn þar*. Ritsafn Sagnfræðistofnunar 1. Reykjavík 1982. bls. 37.

7 Jóni Þorkelsson: *Skýrsla um skjöl og handrit í safni Árna Magnússonar, sem komin eru úr opinberum skjalasöfnum á Íslandi*. Reykjavík 1907. - Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 37.

8 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 38. - Alþingistíðindi B 1909 II, dl. 1993.

9 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 38.

10 Alþingistíðindi A 1924, bls. 634.

11 Alþingistíðindi D 1924, dl. 33-46.

8 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, s. 38. - Alþingistíðindi B 1909 II, sp. 1993.

9 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, s. 38.

10 Alþingistíðindi A 1924, s. 634.

Hannesi Þorsteinssyni, sem þá hafði nýlega tekið við embætti þjóðskjalavarðar eftir látt Jóns Þorkelssonar, var falið að veita umsögn um málið. Bentí hann á fyrrgreinda skýrslu Jóns um opinber skjöl í Árnasafni og lagði jafnframt áherslu á að Íslendingar ættu réttmæta eignarheimild á fjölda skjala í Ríkisskalasafni Dana er vörðuðu íslensk málefni, og hvatti hann stjórnvöld til aðgerða: „Fyrir sögu landsins á síðari öldum eru heimildir þessar algerlega ómissandi, en Danir hafa í rauninni ekkert við þær að gera. Sem sjálfstætt ríki eignum vér nú heimtingu á þeim úr Ríkisskalasafninu.“¹² Þessi orð Hannesar endurspeglar betur en nokkuð annað viðhorf Íslendinga til málsins. Sem dæmi um skjöl úr Ríkisskalasafni Dana nefndi Hannes manntöl, jarðabækur, verslunarskjöl og embættiskjöl er vörðuðu stjórn Íslands fyrir 1848. Áskorun hans varð m.a. til þess að íslensk stjórnvöld gerðu ekki einungis kröfu um að skjölum, sem Árni Magnússon hafði fengið að láni á sínum tíma, yrði skilað heldur einnig að skjöl fengjust afhent er vörðuðu íslensk málefni úr Ríkisskalasafni Danmerkur.¹³

Að þessu sinni tóku Danir kröfum Íslendinga betur en áður og úr varð að dansk-íslensku ráðgjafanefndinni, sem komið var á fót samkvæmt sambandslagamáningnum 1918, var falin meðferð málsins. Málið var tekið fyrir á fundum nefndarinnar árið 1924 en að mestu sumarið 1925. Nefndin fikk ýmsa sérfræðinga til ráðgjafar. Af hálfu Íslands Hannes Þorsteinsson, þjóðskjalavörð og frá Danmörku Kristian Erslev, fyrrum ríkisskalavörð, og Laurs Laursen, ríkisskalavörð. Auk þess komu ýmsir aðrir sérfræðingar frá báðum löndum að málinu. Samkomulag um skjalakröfurarnar náðist í grundvallaratriðum í lok sumars 1925. Samningur var þó ekki undirritaður fyrr en 15. október 1927 og fór afhending skjala fram árið 1928.¹⁴

Í öllum sammingaviðræðunum var það viðhorf Dana að skjöl, sem væru jafnmikilvæg báðum löndum, yrðu ekki látin af hendi heldur aðeins það sem snerti Ísland að mestu eða öllu leyti. Vegna þessa var engum verslunarskjölum skilað þar sem

om forslaget i tinget henviste man til, at Island havde fuld ret til at få overdraget håndskrifter og dokumenter, som Árni Magnússon i sin tid havde lånt. Desuden påpegede man, at Det Kongelige Bibliotek og Universitetsbiblioteket, som rummede mange islandske dokumenter og håndskrifter, lå tæt ved Danmarks vigtigste militærforlægning i centrum af København, og de derfor kunne være i stor fare, hvis der udbød krig.¹¹

Hannes Þorsteinsson, som på det tidspunkt for nylig havde overtaget embedet som nationalarkivar efter Jón Porkelssons død, fik til opgave at skrive en udtalelse om sagen. Han henviste til Jón Porkelssons ovennævnte redegørelse om officielle dokumenter i Den Arnamagnæanske Samling og lagde endvidere vægt på, at Island med rette havde ejendomsret over en mængde dokumenter i Danmarks Rigsarkiv, som angik islandske forhold, og opfordrede myndighederne til handling: “For landets historie i de senere århundreder er disse kilder aldeles umistelige, og Danmark har rent faktisk ikke noget at gøre med dem. Som en selvstændig stat har vi nu krav på dem fra Rigsarkivet.”¹² Disse ord fra Hannes Þorsteinsson afspejler bedre end noget andet den islandske holdning til sagen. Som eksempel på arkivalier fra Danmarks Rigsarkiv nævnte Hannes Þorsteinsson mandtal, jordbøger, handelsdokumenter og embedsskrivelser angående landets styre før 1848. Hans opfordring føgte bl.a. til, at de islandske myndigheder ikke alene gjorde krav på tilbagelevering af dokumenter, som Árni Magnússon i sin tid havde lånt, men også, at man fik overdraget arkivalier om islandske forhold fra Danmarks Rigsarkiv.¹³

Denne gang var man fra dansk side mere imødekommen end tidligere, og resultatet blev, at behandlingen af sagen blev overdraget til det dansk-íslandske rådgivende nævn, der var oprettet ifølge forbundslovstraktaten i 1918. Sagen blev behandlet på nævnets møder i 1924 og mest i sommeren 1925.

12 ÞÍ. Stj.Í. I, Db. 7, nr. 973. Bréf Hannesar Þorsteinssonar þjóðskjalavarðar til Dóms- og kirkjumálaráðuneytis dags. 24. júlí 1924.

13 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 38.

14 Stjórnartíðindi A 1927, bls. 201. - Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 39.

11 Alþingistíðindi D 1924, sp. 33-46.

12 ÞÍ. Stj.Í. I, Db. 7, nr. 973. Brev fra nationalarkivar Hannes Þorsteinsson til Justitsministeriet af den 24. juli 1924.

13 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, s. 38.

um var að ræða skjöl er vörðuðu verslun Dana á Íslandi.¹⁵ Þá var ekki heldur skilað handritum úr Árnasafni og Konungsþókhlöðu nema fornbréfum sem voru hluti af opinberum íslenskum skjalasöfnum. Þeirri sögu lauk í raun og veru ekki fyrr en árið 1971 þegar íslenskum handritum var skilað aftur til Íslands eftir mikla baráttu.¹⁶

Athyglisvert er að samkomulag varð um gagnkvæm skjala-skipti milli þjóðanna, en ekki einungis um afhendingu skjala frá Danmörku til Íslands eins og upphaflegu kröfurnar voru um. Hannes Þorsteinsson, þjóðskjalavörður, segir í avisögu sinni að það hafi verið að frumkvæði Jóns Magnússonar, forsetirsáðherra, að bjóða Dönum skjöl í skiptum og hafi hann talið að það liðkaði fyrir samningum.¹⁷ Rök Dana voru þau að þeir töldu sig þurfa að hafa skjöl er vörðuðu yfirstjórn Íslandsmála.¹⁸ Danir fengu því aftur bréfabækur, bréfaskrár og tillögubækur úr hinni svokölluðu Íslensku stjórnardeild, en það var dönsk stofnun sem hafði með íslensk málefni að gera og starfaði á árunum 1848-1904 þegar Stjórnarráð Íslands var stofnað. Skjalasafn Íslensku stjórnardeildarinnar hafði verið afhent til Íslands við stofnun Stjórnarráðsins svo að hin nýja íslenska stjórnarskrifstofa hefði tiltæk skjöl er vörðuðu stjórn landsins síðustu áratugi. Voru skjöl Íslensku stjórnardeildarinnar varðveitt í Stjórnarráðinu allt til ársins 1915 þegar þau voru afhent Þjóðskjalasafni Íslands.¹⁹ Því virðist sem í Danmörku hafi árið 1924 verið önnur sjónarmið um varðveislustað skjalanna en voru tuttugu árum áður þegar þau voru send til Íslands.

Í heimildum má sjá að forystumönnum íslensku þjóðarinnar í þessum samningaviðræðum þótti þeir hefðu gert góðan samning og þau skjöl sem fóru aftur til Danmerkur, væru lítils háttar skiptimynt miðað við hvað fíkkst frá Danmörku.

15 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 38-39. - Hannes Þorsteinsson: *Endurminningar og hugleidningar um hitt og þetta er á dagana hefur drifð. Ritoðar af honum sjálfum 1926-1928*. Reykjavík 1962, bls. 379.

16 Betækning vedrørende de i Danmark berorende Íslenske håndskrifter og museumsgenstande. Afgivet af den af Undervisningsministeriet under 13. marts 1947 nedsatte kommission. Kaupmannahöfn 1951. Bls. 67-68. Um handritamálið má lesa í bók Sigrúnar Davíðsdóttur: *Håndskriftsagens Saga – politisk belysning*. Odense 1999.

17 Hannes Þorsteinsson: *Endurminningar*, bls. 379.

18 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 39.

19 Bjarni Vilhjálmsson: „Um Þjóðskjalasafn Íslands og héraðsskjalasöfn.“ *Árbók Landsbókasafns Íslands* 27 (1970), bls. 109-120, á bls. 114.

Nævnet fik forskellige specialister som rådgivere, fra Islands side nationalarkivar Hannes Þorsteinsson og fra Danmark forhenværende rigsarkivar Kristian Erslev og rigsarkivar Laurs Laursen. Desuden blev forskellige specialister fra begge lande inddraget i sagen. Man opnåede grundlæggende enighed om kravene om arkivalier i slutningen af sommeren 1925. Aftalen blev dog først underskrevet den 15. oktober 1927, og overdragelserne af arkivalierne fandt sted i 1928.¹⁴

I alle forhandlingerne havde man fra dansk side det synspunkt, at arkivalier, der var lige vigtige for begge lande, ikke skulle overdrages, kun hvad der i overvejende grad eller fuldstændig angik Island. Af den grund blev der ikke overdraget dokumenter om handelen, eftersom det drejede sig om dokumenter, der angik den danske handel i Island.¹⁵ Endvidere blev der ikke overdraget andre håndskrifter fra Den Arnamagnæanske Samling og Det Kongelige Bibliotek end diplomerne, der indgik i officielle arkiver. Den historie sluttede faktisk først i 1971, da der efter en langvarig islandsk kamp opnåedes enighed om overdragelse af de islandske håndskrifter til Island.¹⁶

Det er bemærkelsesværdigt, at man nåede til enighed om gensidig udveksling af arkivalier mellem landene, ikke blot om overdragelse af arkivalier fra Danmark til Island, som de oprindelige krav gik ud på. Nationalarkivar Hannes Þorsteinsson skriver i sine erindringer, at det var på initiativ af statsminister Jón Magnússon, at man tilbød Danmark arkivalier i bytte, idet han mente, at det ville virke befordrende for en aftale.¹⁷ Fra dansk side var argumenterne imidlertid, at man mente, at man havde brug for arkivalier angående administrationen af de islandske forhold.¹⁸ Danmark fik således

14 Stjórnartíðindi A 1927, bls. 201. - Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 39.

15 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, s. 38-39. - Hannes Þorsteinsson: *Endurminningar og hugleidningar um hitt og þetta er á dagana hefur drifð. Ritoðar af honum sjálfum 1926-1928*. Reykjavík 1962, s. 379.

16 Betækning vedrørende de i Danmark beroende Íslenske håndskrifter og museumsgenstande. Afgivet af den af Undervisningsministeriet under 13. marts 1947 nedsatte kommission. København 1951, s. 67-68. Om håndskriftsagen kan man læse i Sigrún Davíðsdóttir: *Håndskriftsagens Saga – politisk belysning*. Odense 1999.

17 Hannes Þorsteinsson: *Endurminningar*, s. 379.

18 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, s. 39.

Færþegaskipið Gullfoss. Dánska sendingin kom með skipinu til Íslands 1928. Ljósm. Héraðsskjalasafnið á Ísafirði.
Passagerskibet Gullfoss. Den Danske Aflevering kom til Island med skibet i 1928. Foto Regionalarkivet i Ísafjörður.

Í ævisögu sinni sagði Hannes Þorsteinsson, þjóðskjalavörður, svo frá þessum skjalaskiptum:

Verður það engin lítilsháttar aukning við Þjóðskjalasafnið, þótt safnið verði að láta af hendi nokkrar bréfabækur 1848-1904.

En þess ber að gæta að vér höfum eftir samrit af öllu efni þeirra, þótt ekki sé jafnhandhægt til notkunar, en það bætir að mestu upp missi þessara bóka, sem oss verður því ekki tilfinnanlegur, sízt í samanburði við hinn geysimikla og margfalt þýðingarmeiri heimildaviðauka, er vér fáum í staðinn, alla leið frá 1500 til miðbiks 19. aldar, að ógleymendum hæstaréttarskjónum (dómsskjölum í íslenzkum málum), er vér höfum fengið til 1920, að hæstiréttur Dana hætti að vera æðsti dómstóll landsins.²⁰

Alls voru með skjalaskiptasamningnum frá 1927 afhent úr Ríkisskjalasafni Danmerkur 830 skjalabækur og skjalapakkar varðandi Ísland og íslensk málefni mest frá 16. öld til miðrar 19. aldar. Úr Konungsbókhlöðu voru afhentar Alþingisbækur og aðrar embættisbækur, alls um 20 bindi. Úr Árnasafni um 700 íslensk skinnbréf og þrjár skinnbækur. Auk þess voru afhent frá Hæstarétti Danmerkur dómsskjól í íslenskum mál-

tilbage kopibøger, journaler og betækningsprotokoller fra det såkaldte islandske departement/ministerium, som var afdelingen af den danske administration, der havde med islandske forhold at gøre, og som fungerede fra 1848 til 1904, da Islandsministeriet i Reykjavík blev oprettet. Det islandske ministeriums arkiv var overdraget til Island ved oprettelsen af Islandsministeriet, så den nye islandske administration kunne have adgang til arkivalier angående landets styre de seneste årtier. Det islandske ministeriums arkivalier blev opbevaret i Islands regeringsbygning indtil 1915, da de blev overdraget til Islands Nationalarkiv.¹⁹ Det ser altså ud til, at der i Danmark i 1924 har hersket andre synspunkter på arkivaliernes opbevaringssted end tyve år tidligere, da de blev sendt til Island. Af kilderne ses det, at landets ledere i disse forhandlinger syntes, at de havde indgået en god aftale, og at de arkivalier, der kom tilbage til Danmark, var et ubetydeligt bytte for, hvad man fik fra Danmark. I sine erindringer har nationalarkivar Hannes Þorsteinsson skrevet følgende om denne udveksling af arkivalier:

Det bliver ingen ringe tilvækst til Nationalarkivet, selv om arkivet må afgive nogle kopibøger fra 1848-1904. Og man bør tage i betragtning, at vi beholder genparten af alt indholdet i

20 Hannes Þorsteinsson: *Endurminningar*, bls. 383.

19 Bjarni Vilhjálmsson: „Um Þjóðskjalasafn Íslands og héraðsskjalasöfn.“ *Árbók Landsbókasafns Íslands* 27 (1970), s. 109-120, på s. 114.

um allt fram á árið 1921, alls 26 skjalapakkar.²¹ Áætla má að heildarmagn þessara skjala sé um 120 hillumetrar. Skjölin voru send til Íslands í tvennu lagi, í janúar og júní 1928 og hafa verið kölluð *Danska sendingin* 1928.²² Skjöl Íslensku stjórnardeildarinnar voru hins vegar afhent úr Þjóðskjalasafni til Danmerkur í júní 1928.²³

Danska sendingin 1928 er ekki eitt samfellt skjalasafn eða embættisleg heild heldur er um að ræða mörg skjalasöfn, stundum slitrur úr skjalasöfnum eða hluta skjalasafna embættisskrifstofa Danaríkis. Langstærstur hluti kom úr Ríkisskjalasafni Danmerkur. Var það að mestu leyti skjöl sem vörðuðu æðstu stjórn Íslandsmála í Danmörku, elstu skjölin eru frá 1420 og þau yngstu náðu fram á 20. öld. Skjalasöfn æðstu stjórnar ríkisins, sem afhent voru árið 1928 til Íslands, eru úr Leyndarskjalasafni konungs, Kanselli, Kirkjustjórnarráði, Skólastjórnarráði og Rentukammeri.²⁴ Skjalaskrár yfir flest þau söfn er að finna í skjalaskrá Þjóðskjalasafns Íslands sem aðgengileg er á vef þess.

Afhending 2003/2004

Með skjalaskiptasamningnum við Dani árið 1927 voru skjöl Íslensku stjórnardeildarinnar afhent aftur til Danmerkur eins og áður hefur verið nefnt, alls 79 bindi af tillögubókum, bréfabókum og skrám frá árunum 1848-1904.²⁵ Þar á meðal var frumrit fyrstu stjórnarskrár Íslands frá 1874 sem er varðveisitt meðal konungsúrskurða um íslensk málifi 1849-1903 eða í tillögubók (forestillings- og resolutionsprotokol) 1874-1875. Árið 2001 sendi Ólafur Ásgeirsson, þjóðskjalavörður, minnisblað til kollega síns, Johan Peter Noack, á Ríkisskjalasafni Danmerkur með ósk um að skjöl Íslensku stjórnardeildarinnar yrðu afhent aftur til Íslands.²⁶ Samningur var svo undirritaður

dem, selv om det ikke er lige så tilgængeligt i brug, men det er en udmarket erstatning for tabet af disse bøger, som derfor ikke bliver mærkbart, allermindst i forhold til den enorme og betydelig vigtigste tilvækst af kilder, som vi får i stedet, lige fra ca. 1500 til midten af 1800-tallet, for ikke at glemme højesteretsdokumenterne (retsakter i islandske sager), som vi har fået indtil 1920, da Danmarks Højesteret ophørte med at være Islands øverste domstol.²⁰

I alt blev der med aftalen om udveksling af arkivalier fra 1927 fra Danmarks Rigsarkiv overdraget 830 arkivprotokoller og arkivpakker angående Island og islandske forhold, mest fra 1500-tallet til midten af 1800-tallet. Fra Det Kongelige Bibliotek overdroges Altingsprotokoller og andre embedsprotokoller, i alt 20 bind. Fra Den Arnamagnæanske Samling kom der ca. 700 islandske pergamentdiplomer og tre pergamentbøger. Desuden blev der fra Danmarks Højesteret overdraget retsakter i islandske sager helt op til 1921, i alt 26 arkivpakker.²¹ Skønsmæssigt udgør den samlede mængde af disse arkivalier ca. 120 hyldemeter. Arkivalierne blev sendt til Island ad to omgange, i januar og juni 1928, og man har kaldt dem *Den Danske Aflevering* 1928.²² Arkivalierne fra det islandske ministerium i Danmark blev overdraget fra Islands Nationalarkiv til Danmark i juni 1928.²³

Den Danske Aflevering 1928 udgør ikke ét samlet arkiv eller en administrativ helhed. Den består af mange samlinger arkivalier, undertiden brudstykker af arkiver eller dele af Danmarks administrations arkiver. Langt den største del er kommet fra Danmarks Rigsarkiv, og det er overvejende dokumenter angående den danske centraladministrations styre af Islands forhold. De ældste dokumenter er fra 1420, og de yngste er fra op i 1900-tallet. Centraladministrationens arkiver, der blev overdraget til Island i 1928, stammer fra kongens Gehejmearkiv, Danske Kancelli, Kirkeministeriet, Skoleministeriet og

21 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 39-40.

22 Þí. Stj. I. Db. 7, 973. Vátryggingarskírteini á bréfum og skjólum úr Árna Magnússonar safni sem sent var með s.s. Gullfossi dags. 7. janúar 1928. – Reikningur vegna flutningsgjalds með e.s. Brúarfossi dags. 22. júní 1928.

23 Þí. Stj. I. Db. 7, 973. Bréf Hannes Þorsteinssonar þjóðskjalavarðar til Stjórnarráðs Íslands dags. 5. júní 1928.

24 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, bls. 40-47.

25 Þí. Stj. I. Db. 7 nr. 973. Listi yfir skjöl afhent úr Þjóðskjalasafni Íslands samkvæmt samningi um skjalaskipti milli Íslands og Danmerkur dags. 15. október 1927.

26 Þí. Skjalasafn Þjóðskjalasafns Íslands. Bréfalykill 321-5. Pro Memoria til rigsarkivar Johan Peter Noack fra nationalarkivar Ólafur Ásgeirsson 10. september 2001.

20 Hannes Þorsteinsson: *Endurminningar*, s. 383.

21 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, s. 39-40.

22 Þí. Stj. I. Db. 7, 973. Forsikringspolice for breve og dokumenter fra Den Arnamagnæanske Samling, som blev afsendt med Gullfoss den 7. januar 1928. – Faktura for fragt med Brúarfoss den 22. juni 1928.

23 Þí. Stj. I. Db. 7, 973. Brev fra nationalarkivar Hannes Þorsteinsson til Islands regeringsadministration den 5. juni 1928.

Forsætisráðherrar Danmerkur og Íslands, þeir Anders Fogh Rasmussen og Davíð Oddsson skoða skjalabók við afhendingu skjala Dönsku stjórnardeildarinnar til Íslands árið 2003. Ljósm. þí.

Danmarks og Íslands statsministre, Anders Fogh Rasmussen og Davíð Oddsson, kigger på en arkivprotokol ved overdragelsen til Ísland af det islandske ministeriums arkivalier i 2003. Foto Nl.

milli ríkjanna tveggja 9. apríl 2003. Sama dag fór fram formleg afhending á skjölunum í Safnahúsini við Hverfisgötu, gömlu höfuðstöðvum Þjóðskjalasafns Íslands. Af því tilefni afhenti Anders Fogh Rasmussen, forsætisráðherra Dana, Davíð Oddssyni, forsætisráðherra Íslendinga, tillögubók Íslensku stjórnardeildarinnar 1874–1875 með frumriti stjórnarskrárinna 1874.²⁷ Hinar 78 bækurnar voru komnar til Íslands 22. janúar 2004.²⁸

Með afhendingu skjala Íslensku stjórnardeildarinnar til Þjóðskjalasafns Íslands lauk 100 ára flakki þessara skjala, þar á meðal var fyrsta íslenska stjórnarskráin.

27 Morgunblaðið 10. apríl 2003, bls. 60.

28 ÞÍ. Skjalasafn Þjóðskjalasafns Íslands. Bréfalykill 321-15. Afrit af bréfi Ríkisskjalasafns Danmerkur til sendiherra Íslands í Danmörku dags. 15. janúar 2004. ÞÍ. Skjalasafn Þjóðskjalasafns Íslands. Afhendingarskrá. Afhending 2004/3.

Rentekammeret.²⁴ Katalogerne over de fleste af disse samlinger findes i Islands Nationalarkivs katalog, som er tilgængelig på dets websted.

Afleveringen 2003/2004

Med udvekslingsaftalen om arkivalier med Danmark i 1927 blev det islandske ministeriums arkiver som oven for nævnt tilbageleveret til Danmark, i alt 79 bind betækningsprotokoller, kopibøger og journaler fra perioden 1848–1904.²⁵ Deriblandt var originaleksemplaret af Islands første grundlov fra 1874, som opbevares blandt kongelige resolutioner om islandske forhold 1849–1903, i forestillings- og resolutionsprotokollen 1874–1875.

I 2001 sendte nationalarkivar Ólafur Ásgairsson et notat til sin kollega Johan Peter Noack i Danmarks Rigsarkiv med ønsket om, at det islandske ministeriums arkivalier igen blev overdraget til Island.²⁶ Der blev derefter underskrevet en aftale mellem de to lande den 9. april 2003. Samme dag fandt den formelle overdragelse af arkivalierne sted i Kulturhuset i Hverfisgata, som var Islands Nationalarkivs gamle hovedsæde. Ved den lejlighed overdrog Danmarks statsminister, Anders Fogh Rasmussen, Islands statsminister, Davíð Oddsson, det islandske ministeriums forestillings- og resolutionsprotokol for 1874–1875, som indeholder originaleksemplaret af grundloven 1874.²⁷ De andre 78 protokoller var kommet til Island den 22. januar 2004.²⁸

Med overdragelsen af det islandske ministeriums arkivalier til Islands Nationalarkiv sluttede disse arkivaliers, derunder den første islandske grundlovs, omstrejfen i 100 år.

24 Sigfús Haukur Andréesson: *Þjóðskjalasafn Íslands*, s. 40–47.

25 ÞÍ. Stj. I. Db. 7 nr. 973. Fortegnelse over dokumenter afleveret fra Islands Nationalarkiv ifølge aftalen mellem Island og Danmark om udveksling af arkivalier af den 15. oktober 1927.

26 ÞÍ. National arkivet, Island. Journal 321-5. Pro Memoria til rigsarkivar Johan Peter Noack fra nationalarkivar Ólafur Ásgairsson 10. september 2001.

27 Morgunblaðið den 10. april 2003, s. 60.

28 ÞÍ. National arkivet, Island. Journal 321-15. Genpart af Danmarks Rigsarkivs brev til Islands ambassadør i Danmark af den 15. januar 2004. – ÞÍ. National arkivet, Island. Accesionsliste. Aflevering 2004/3.

STOFNSKJAL REYNISTAÐAR-KLAUSTURS

Talið er að á Íslandi hafi orðið til 14 klaustur, sum með skamma sögu og litlar heimildir að baki. Elst þeirra er klaustrið í Bæ í Borgarfirði frá því um 1040, yngst klaustrið í Skriðu í Fljótsdal frá árinu 1493. Efnt var til hinna á 12. og 13. öld.

Árið 1295 stofnaði Jörundur Þorsteinsson Hólabiskup nunnu-klaustur af Benediktsreglu á Stað í Reynisnesi í Skagafirði. Þar var kirkja, sem átti hálfa jörðina og tvær jarðir aðrar. Lagði Jörundur hálfan Reynistað til klaustursins og að auki 23 jarðir eða jarðahluta, sem hann hafði keypt fyrir lausafé Hólastaðar. Gerði biskup um það bréf einhvern tímann á árunum 1295–1313 (hugsanlega ekki fyrr en 1299) og staðfesti með innsigli sínu, sem var jafngildi vottfestrar undirritunar á nútíma. Innsiglið, gert af vaxi, stórt og virðulegt en nokkuð skaddað, sýnir biskup í fullum skrúða, sannkallað biskupsinnsigli.

Skjalið er annað elsta, varðveisitta frumskjalið á íslensku. Eldri er Reykjaholtsmáldagi, upphaf hans er talið frá því um 1185, en bæði skjölin eru varðveitt í Þjóðskjalasafni Íslands.

Auðunn Þorbergsson rauði, eftirmaður Jörundar sem Hólabiskup, staðfesti gerninginn með bréfi árið 1315, sem einnig er til í frumgerð sinni með varðveittu innsigli. Raunar þótti Auðuni Jörundur hafa gengið meir á eignir Hólastaðar með gjöfnni en lög leyfðu en létt þó kyrrt liggja.

Björk Ingimundardóttir

DIPLOM OM STIFTELSE AF KLOSTRET PÅ REYNISTAÐUR

Man mener, at der har været stiftet 14 klostre i Island, nogle med en kort historie og få kilder. Det ældste kloster lå i Bær i Borgarfjörður, fra ca. 1040. Det yngste i Skriða i Fljótsdalur fra 1493. De andre er stiftet i 1100- og 1200-tallet.

I 1295 stiftede biskop Jörundur Þorsteinsson i Hólar et nonnekloster af Benediktinerordenen på gården Staður på Reynisnes i Skagafjörður. Der lå en kirke, som ejede halvdelen af gården samt to andre gärde. Biskop Jörundur skænkede klosteret halvdelen af Reynistaður og derudover 23 gärde eller andele af gärde, som han havde købt for bispestolens disponible midler. Biskoppen har oprettet et diplom om det på et tidspunkt mellem 1295 og 1313 (muligvis først i 1299), som han bekræftede med sit segl, hvilket svarede til en bevidnet underskrift i nutidig forstand. Seglet, som er af voks, er stort og ærværdigt, men lidt beskadiget, og viser en biskop i fuldt ornat, et ægte segl for en biskop.

Diplomet er det næstældste bevarede originaldiplom på islandsk. Det ældste er inventariet for Reykjaholt, hvis første del menes at være fra ca. 1185. Begge dokumenter opbevares i Islands Nationalarkiv.

Auðunn Þorbergsson den røde, Jörundurs efterfølger som biskop i Hólar, bekræftede aftalen med et brev i 1315, som også findes i original med bevaret segl. Faktisk mente Auðunn, at Jörundur havde gjort et større indgreb i bispesædets ejendom, end loven tillod, men foretog sig dog ikke noget.

Heimild: ÞÍ. AM. Fasc. I,2. Stofnskjal Reynistaðarklausturs frá um 1295.

Kilde: ÞÍ. AM. Fasc. I,2. Stiftelse af klostret på Reynistaður, ca. 1295.

Kirkia et stadi myrmisni a heima land halz hollz mula y huam. En ha e hra
 Jorund bop y fyr halba abbadis seon systira klaustri ha sagdi hra bop til halzen
 stadin hafsteins stadi græfir tuer pana stadi Germisla land. h.
 fiallesland. Skards a. hol. Stainpol. Dada stadi. hola poss. h.
 bokar leyk. h. hundnes. Sela. h. hof a skago. cond.
 Ferumhamar karastadi. Hroal dal keldn dal. bakk. Gjorn. h.
 Skarredal.

En mede pi at hra bop hafdi karyptar allar hafnar argnis med laala pen
 gnum. þa legg han pessar fyr nefndar argnis til klanssins ærin liga ubrig
 dulga riviis huerum manni. Biduu varf virduligan hra hola bop varf lang
 liga epru komanda. at h vendi godinlia t klanssins y. Sistina. med ast
 semd y umhigio podnigligi. lati hafsi mede godum nadu hafa. si er varf
 hofum pagat til lagr. hiat manja hofu varf lagt til hola stradaj. En
 lang berias land i kolbarri dal. skal legiat til holastadaj f bps tuandij ap
 pellum argnis.

Þessi varf land skyldi af fyrnefndu regnum ha er heta brei var. goet

S rof ena jtri. cc.
 S yof ena syðri. f. c. oc kys eldi.
 P ana stadi. f. cccc.
 A ermislaland. h. f. hundear
 f. ialsland. f. cc.
 S kards a. c. y. viii. ani.
 H oll. f. cc.
 S topul. cc.
 D ada stadi. f. ccc.
 H ola. f. ix. vett. skreiday
 S kamdingi. cc. y. vii. lam. eldi
 S kaledungi. f. cc.

Foss halzan. f. vi. Vett. skreiday
 brokkar leyk. h. iii. Vettum. Skj.
 hundres. f. y. vett. skreiday
 Sel a. h. viii. Vettum. skreiday.
 hof a skaga strond. xx. vettu. sk. oc platt
 ning a skida stadi ilavaj dal.
 hafsteinstadaj
 Ferum hamar. cc. y. ala kyr. y. vett. y. gelle
 kara stadi. cc. y. ala kyr. y. vett. y. gelle
 Roay dair. cc. y. ala kyr. y. vett. y. gelle. y.
 keldn dal. cc. y. melihlas todur
 Bakk. c.

BISKUPAR SKRIFA BRÉF

Elsta bréfabók íslensk sem varðveist hefur er bréfabók Jóns Vilhjálmssonar Craxton, sem var biskup á Hólum í Hjaltadal frá 1425–1435. Jón Vilhjálmsson er talinn hafa verið enskur munkur, en sennilega af norskum ættum. Hann gætti hagsmuna Englendinga á Íslandi á þeim tíma, sem nefndur hefur verið Enksa öldin í Íslandssögunni. Jóni var fálega tekið af Norðlendingum og lenti fljótegla í deilum. Honum tókst þó að lægja öldurnar og koma á þokkalegri reglu í Hólabiskupsdæmi á sinni tíð.

Bréfabók Jóns er frumrit á skinni. Fyrsta skjalið í bókinni er víitasíugerð Jóns biskups frá árinu 1432, en einnig hefur verið safnað í bókina eldri bréfum til varðveislu og sömuleiðis eru bréf í bókinni rituð eftir tíma Jóns Vilhjálmssonar, en fá yngri en frá um 1450.

Bókin er víða orðin máð og blökk af aldri og því erfið afestrar. Hún kom í hendur Árna Magnússonar handritasafnara í Kaupmannahöfn einhverntíma á árunum 1721–1727 og hafði Jón hana að láni frá Hólastóli og var hugmyndin því að skila henni aftur til stólsins. Af því varð þó ekki, og kom bókin ekki til Íslands aftur fyrr en með dönsku skjalaafhendingunni 1928 og hefur bókin síðan verið varðveitt í Þjóðskjalasafni Íslands.

Efni bréfabókarinnar er fjölbreytt. Þar eru vítasíugerðir fyrir kirkjur í Hólabiskupsumdæmi og kirknatal, veitingarbréf presta, samningar, mál dagar og margvísleg fleiri skjöl. Bréfabókin er gríðarlega merkileg og mikilvæg heimild um íslenskt samfélag á 15. öld.

Unnar Ingvarsson

BREVE FRA BISKOPPER

Den ældste bevarede islandske kopibog er Jón Vilhjálmsson Craxtons kopibog. Han var biskop på Hólar i Hjaltadalur 1425–1435. Man mener, at Jón Vilhjálmsson var en engelsk munk, men sandsynligvis var han af norsk slægt. Han varetog engelske interesser i Island i den periode, som man har kaldt Det Engelske Árhundrede i Islands historie. Jón Vilhjálmsson blev modtaget godt af folk på Nordlandet, og han kom hurtigt i stridigheder. Det lykkedes ham imidlertid at dysse uroen ned og skaffe nogenlunde god orden i bispedømmet i Hólar i sin tid.

Jón Vilhjálmssons kopibog er et originalhåndskrift på pergament. Det første dokument i bogen er biskop Jóns visitats fra 1432, men der er også optegnet ældre breve til opbevaring, og der er ligeledes breve i bogen, der er skrevet efter Jón Vilhjálmssons tid, men ikke mange yngre end fra ca. 1450.

Siderne er mange steder slidte og mørke af alder og derfor svære at læse. Håndskriftsamleren Árni Magnússon i København fik den i hænde på et tidspunkt mellem 1721 og 1727 som et lån fra bispesædet i Hólar, og den skulle returneres igen. Det skete dog ikke, og bogen kom først til Island igen med den danske overdragelse af dokumenter i 1928. Siden har bogen været opbevaret i Islands Nationalarkiv.

Kopibogens indhold er vidtfavnende. Der findes visitatsbretninger om kirker under Hólar bispesæde og fortægnelser over kirker, breve om udnævnelse af præster, aftaler, inventarfægtelser og forskellige andre dokumenter. Kopibogen er enestående betydningsfuld og en vigtig kilde om det islandske samfund i 1400-tallet.

Heimild: Þí. Bps. II, 3. Bréfabók Jóns biskups Vilhjálmssonar Craxtons frá 1432 til um 1450.

Kilde: Þí. Bps. II, 3. Biskop Jón Vilhjálmsson Craxtons kopibog fra ca. 1432 - 1450.

PRÓVENTUBRÉF ELÍNAR MAGNÚSDÓTTUR

Vorið 1519 samdi Jón Arason, sem síðar varð síðasti biskup í kaþólskum sið á Íslandi, við ábotann á Munkaþverá um próventu fyrir móður sína, Elínu Magnúsdóttur bláhosu, sem kvað á um ævinlega vist hennar í klastrinu. Til endurgjalds lagði séra Jón jörðina Miðhús í Höfðahverfi, auk kúgilda og greiðslu eins hundraðs í fríðu næstu 10 árin.

Með próventugjörningi tryggði fólk sér örugga framfærslu til æviloka. Slíkir gjörningar hófust að marki á 14. öld, kunna þó að hafa byrjað fyrri, en flestir eru frá 15. öld og fyrri hluta þeirrar 16. Yfirleitt hafði einungis vel stætt fólk efni á að leggja fram fólk til framfærslu sér en allur almenningur var sem fyrr á framfæri ættingja eða hreppa, þótt kaþólska kirkjan legði jafnan fram drjúgan skerf til aðstoðar fátækum og sjúkum.

Allvel virðist hafa verið búið að Elínu, því hún fékk sérstaka stofu til íveru. Einnig hafði hún kú sína með í klaustrið og naut afurða hennar.

Bréfið var ritað 5. maí 1519. Þetta er frumrit á skinni með hendi Jóns Arasonar sjálfss. Fjórir vottar settu innsigli sín við bréfið, þeir Finnbogi Einarsson, Jón Jónsson, Sæmundur Símonarson og Hallur Ásgrímsson. Innsiglin voru hengd á leðurræmur sem voru festar neðst á skinnið. Innsiglin voru upphaflega fimm en nú eru aðeins tvö eftir.

Jón Torfason

BREV OM ELÍN MAGNÚSDÓTTIRS PROVENTE

I foråret 1519 indgik Jón Arason, der senere blev den sidste katolske biskop i Island, aftale med abbeden på Munkaþverá Kloster om en provente for sin mor, Elín Magnúsdóttir, som fastsatte ophold på klostret for hende resten af hendes liv. Til gengæld gav Jón Arason gården Miðhús i Höfðahverfi som betaling samt kogilder og betaling af et hundrede i naturalier de næste ti år.

Med oprettelse af provente sikrede folk sig kost og logi resten af livet. Sådanne aftaler begyndte for alvor i 1300-tallet og er muligvis begyndt før, men de fleste er fra 1400-tallet og første halvdel af 1500-tallet. Normalt havde kun velstående folk råd til at udrede penge til forsorgelse af sig selv, mens almuen som hidtil blev forsørget af slægtninge eller repperne, selv om den katolske kirke normalt bidrog i stort omfang til hjælp for fattige og syge.

Elín Magnúsdóttirs forhold har været gode, for hun fik sin egen stue at være i. Hun havde også sin egen ko med til klostret og nød godt af dens produkter.

Brevet er skrevet den 5. maj 1519. Det er en original på pergament med Jón Arasons egen hånd. Fire vidner har sat deres segl på brevet, Finnbogi Einarsson, Jón Jónsson, Sæmundur Símonarson og Hallur Ásgrímsson. Seglene blev hængt i læderremme, som blev fæstnet nederst på pergamentet. Der har oprindeligt været fem segl, men nu er der kun to tilbage.

Heimild: þí. AM Fasc. XLIV,7. Bréf frá Jóni Arasyni biskupi frá 5. maí 1519.

Kilde: þí. AM Fasc. XLIV,7. Brev fra biskop Jón Arason, den 5. maj 1519.

XLIV, 7.

NÆSTELSTA PAPPÍRSSKJALIÐ

Pappír var fundinn upp í Kína um 100 eftir Krist og barst á Miðjarðarhafssvæðið á 10.–12. öld. Á 14. öld mun pappír hafa komist um alla Evrópu. Fram undir miðja 15. öld var skrif-pappír unninn úr hvítum eða ólítuðum léreftsklútum. Síðar var farið að vinna ófnni pappírsgerðir úr lakari hráefnum. Pappírsgerð hófst ekki á Norðurlöndum fyrr en eftir síðaskipti. Pappír unninn úr hör- eða bómullarefnum hefur á Íslandi verið kallaður tuskupappír. Á 19. öld var farið að vinna pappír úr viði og þá fyrst varð hann ódýr og auðfenginn.

Fyrst er pappír nefndur í íslenskri heimild árið 1423 en elsta varðveitta íslenska pappírsbréfið er frá árinu 1437. Talið er að glötuð bréfabók Ögmundar biskups Pálssonar frá árinu 1519 hafi verið á pappír. Elsta pappírsbréf í Þjóðskjalasafni Íslands er til konungs frá norðanmönnum á alþingi, 30. júní 1540, og fjallar um síðaskiptin og framferði Claus van Mervitz. Hér má hins vegar sjá það næstelsta, bréf Ögmundar biskups Pálssonar til Ásdísar systur sinnar 9. júní 1541. Það er með hendi Gissurar Einarssonar biskups en með innslig Ögmundar sem þá var orðinn blindur. Þá um vorið hafði Kristján III Dana-konungur sent herleiðangur til Íslands til að koma á lútherskri kirkjuskipan og leggja af kaþólskan sið. Ögmundur biskup var handtekinn en lofað frelsi ef hann léti fémuni sína af hendi. Í bréfinu biður Ögmundur Ásdísí systur sína að láta af hendi silfur hans. Fulltrúi konungs Kristófer Huitfeldt hreppi þannig að talið er 11 kíló af lausafé og mynt, en loforðið var svikið og Ögmundur var fluttur í klaustur í Sórey á Sjálundi þar sem hann bar beinin.

Björk Ingimundardóttir

DET NÆSTÆLDSTE PAPIRDOKUMENT

Papir blev opfundet i Kina omkring 100 e.Kr. og kom til Middelhavsområdet i 900–1100-tallet. I 1300-tallet skal man være begyndt at bruge papir i hele Europa. Op til midten af 1400-tallet blev skrivepapir fremstillet af hvide eller ufarvede lærredsklude. Senere begyndte man at fremstille mindre fine typer papir af ringere materiale. Papirfremstilling i Norden begyndte først efter reformationen. Papir fremstillet af hør- eller bomuldsstoffer kaldes i Island og Danmark for kludepapir. I 1800-tallet begyndte man at fremstille papir af træ, og først da blev det billigt og lettilgængeligt.

Første gang papir nævnes i en islandsk kilde, er i 1423, men det ældste bevarede islandske papirbrev er fra 1437. Det menes, at biskop Ögmundur Pálssons tabte kopibog fra 1519 har været skrevet på papir. Det ældste papirdokument i Islands Nationalarkiv er et brev til kongen fra folk fra Nordlandet på Altinget den 30. juni 1540, som drejer sig om reformationen og Claus van Mervitz' handlinger. Her ses imidlertid det næstældste, et brev fra biskop Ögmundur Pálsson til hans søster Ásdís den 9. juni 1541. Det er skrevet af biskop Gissur Einarsson, men dets segl er Ögmundurs, som da var blevet blind. Det forår havde Danmarks kong Christian den 3. sendt en militær ekspedition til Island for at indføre den lutherske kirkeorden og nedlægge den katolske. Biskop Ögmundur blev arresteret, men fik løfte om at blive sat fri, hvis han afleverede sin formue. I brevet beder Ögmundur sin søster Ásdís om at udlevere hans sølv. Kongens repræsentant, Christoffer Huitfeldt, menes på den måde at have fået 11 kg løsøre og mønt, men løftet blev ikke holdt. Ögmundur blev ført til klostret i Sorø på Sjælland, hvor han senere døde.

Heimild: Þí. Leyndarskjalasafn XXVII, 22. Bréf Ögmundar Pálssonar biskups til Ásdísar systur sinnar 9. júní 1541.

Kilde: Þí. Gehejmarkivet XXVII, 22. Brev fra biskop Ögmundur Pálsson til hans søster Ásdís, den 9. juni 1541.

affter

A. D. G. f. 92.

Guds my gudun sic off auktu in aleg. Biqut vyp bide
biyrliga yd. at han vilit ba f haud haat ema ola
hi mitt confessat. ob mitt sön. z suo tyda sm
fa t gey. z latid ei tsda fe ut aib. z fa fo porgyllt
taurz z paur. sm in cog fe. z qd epf sm reidning
søja sm han in haud latid upp siba. ob t hannd a
t iu frigebu in uort signet si fatta bzb sibat upp ai
Bistofozus prip. Bimta f dus sum. anno. z cf. fe.

KONUNGI SKRIFAÐ BRÉF

Vestmannaeyjar voru og eru enn ein helsta verstöð landsins. Yfírráð yfir eyjunum voru því afar mikilvæg uppsprettu auðs og valda. Í hartnær fimm aldir voru Vestmannaeyjar sérstök eign konungs og fókk hann því afgjald af þeim og um tíma rak hann þar útgerð í eigin nafni. Konungsútgerðin í Vestmannaeyjum hófst á seinni hluta 16. aldar. Konungur létt smíða báta og vertíðarskip til útgerðarinnar og voru þeir oftast 16 talsins en um 20 þegar mest var. Eftir að konungsútgerðin komst á laggirnar urðu eyjabændur að leggja af útgerð sína að mestu og áttu aðeins örfáa báta sem mest voru notaðir til haust- og vorveiða, en útvegsbændur urðu formenn og hásetar á bátum konungs.

Þann 14. júlí 1587 rituðu prestar og bændur í Vestmannaeyjum bréf til konungs í eigin nafni og allrar alþýðu í eyjunum. Megin efni bréfsins fjallar um að Vestmannaeyingar séu tilbúnir til að láta af útgerð eigin báta og verða formenn og hásetar á bátum konungs. Þess í stað óskuðu þeir eftir að fá að sækja sjó á bátum konungs utan vertíðartímans til að veiða fugl og fisk íbúum til bjargar, enda höfðu þeir fá bjargræði án bátanna. Í annan stað vottuðu þeir að eyjarskeggar hefðu ekki svo vitað sé átt í viðskiptum við erlenda kaupahéðna.

Bréfið er staðfest með innsiglum sex þeirra átta manna sem nefndir eru sem bréfritrar. Þeir voru prestarnir Bergur Magnússon og Jón Jónsson og bátsformennirnir Klængur Þorgeirsson, Pétur List, Mikjáll timburmaður, Grímur Jakobsson, Nikulás Björnsson og Oddi Kock.

Unnar Ingvarsson

ET BREV TIL KONGEN

Vestmannaøerne var og er stadig en af Islands vigtigste fiskeripladser. Råderet over øerne var derfor en yderst vigtig kilde til rigdom og magt. I næsten 500 år var Vestmannaøerne kongens private ejendom, og han fik derfor ejendomsskat af dem. I en periode drev han en skibsudrustning der i eget navn. Kronens skibsudrustning på Vestmannaøerne begyndte i anden halvdel af 1500-tallet. Kongen lod bygge både og fiskeskibe til fiskeriet, som regel 16 og højst 20. Efter at kongens skibsudrustning var kommet i gang, måtte de lokale bønder så godt som opgive deres fiskeri, og de havde kun ganske få både, der mest blev brugt til fiskeri efterår og forår. I stedet blev fiskebønderne bådførere og matroser på kongens både.

Den 14. juli 1587 skrev præsterne og bønderne på Vestmannaøerne et brev til kongen i eget og hele almuen på øernes navn. Hovedindholdet af brevet er, at Vestmannaøernes indbyggere er rede til at ophøre med fiskeri fra egne både og blive bådførere og matroser på kongens både. I stedet anmodede de om at få lov til at sejle ud på kongens både uden for fisketiden for at fange fugle og fisk til eget forbrug, for uden både havde de ikke meget andet at leve af. I stedet bevidnede de, at øernes indbyggere, så vidt man vidste, ikke havde drevet handel med udenlandske kræmmere.

Brevet er bekræftet med segl fra seks af de otte, der nævnes som skrivere af brevet. Det var præsterne Bergur Magnússon og Jón Jónsson, og bådførerne Klængur Þorgeirsson, Pétur List, Mikjáll tømrer, Grímur Jakobsson, Nikulás Björnsson og Oddi Kock.

Heimild: þí. Hið danska kanselli 1928. KA/1-25. Bréf til kóngsins 14. júlí 1587, frá prestum og bendum í Vestmannaeyjum.

Kilde: þí. Danske kancelli 1928. KA/1-25. Brev til kongen, den 14. juli 1587, fra præster og bønder på Vestmannaøerne.

Vien epten skripader men. Regum magnus son. son jens son Preest men. Klengur hørgen son. Petur
list misi imbius man. grjot Jacobus son nicholas biorn son. og oddi kock a samit aullum ahmigamum ei westmanorum
kan i juli al almonilegu hieads syni. Med leidnum vice ad fari ærki dandi furet christoffre jorgenson. hie upp
lesa syna bispidring og bispalnungs brep epate longlog Maestatu bispalnring. Bas yn liga heldandi ad fari hauar sem
epia minnezer hie gunga til sios utan vertijdar vati konginum meir til skala en bata. og ad longdomain hiepi
bispalad ad fari skolda siett ap legaff. hie til gaupum vice furet anfuer ad mer jatum osf granum ap alli
fieatta ad vera under geprna med alle ronustu og hlydne. En vice furetum fecta ekki riott peam boið puer. yper
valldid. fuij bidum mer giaman hau goda men sem ne hapa valld yper ergumon upp ai konglig maestatistis vegna
ad fari vilie mi hie vusta ar lyda osf jessare fomdan. edfico leingi ad konglig maestat og han fomi herz
rentu meistarum kremur y pramar mori porparing hie um. Og nu epate fui ad hie y vestmariergum fienar
ekki skjuk. kip sem eir temarizingar og tolparizingar til rodar hie y kring um evarnar epate pugl og fura
puki utan vertijdar. sem kongi heim giepa til kienra hau bidum vice med alle audmyget og under dæmig hieid
ad voes alra kienasta konglig maestat rentu meistarum vilie puer guðs skold og vorn parta kan barnafad
vna osf ad metu kessara vorra bauta epate gomlum fid vana. hau j mot bidum vice og vilium grallda vnu
nadija herz kongi allan riott og rentu hie ap f epate gomlum fiduana. en ei vilium vice hie
nu j traegt um hallda vitu huad vice kienum ap ydar grunf mædar sam hysa ad audlaft sem fum fomi
dandi færin christoffur jorgenson allt huad hie um er Item j anan mata ad spedi fum heidar ligi
dandis furet pincendi christoffur huorit vice vissum y fecta ar hie vil ergarnar nockur skipp med nockra
kraups hand hing veid hapa eda nockur ad skipta eda kaupa vidyslentka eda ut leyska. huad vice visum
aller epate vorre samflektu ekki veid hapa. og so hie hapi nockur skipp ad komid ha vitum vice augum
nemur vid skipt hysa Item j færdia mata ad spindi han osf huorit vice vissum land polllur hysa
platt hysa nockur skipp og vitum vice augum fidei platt hysa. en fari hysa forp fari til
vid hitis. Suo og bidum vice audmaki um mædar samligte and fua um fessa vorra bauta Item ad yda
mædar frengiligr hys valla osf og fio nockur and fua upp fad. hiep er vice furetum or y pna sumar
mani osf vice vitum hysa mædar ydar god valla vll osf hie vey audfyna um allit fad er vice fopum pram
fui skiptad. Og ad suo j san leika er sem pna skiptad furetum furetum vice pna skiptad er men vor yn figh puer fenna
vor vitum bædar hiep furet skiptad vor j sama stid sem pna seigur Año 1587

Nicholasi biorn son
in eigin hand

KAUP KOLFINNU HALLDÓRSDÓTTUR Í VIÐEY 1645-1646

Á búum lénsmanns að Bessastöðum og í Viðey voru á árunum 1645-1648 nokkrar vinnukonur og ein ráðskona í fastri vinnu allt árið. Vinnukonurnar voru ekki nafngreindar í lénsreikningum, aðeins ráðskonan Kolfinna Halldórsdóttir. Störf þessara kvenna eru ekki tíunduð heldur aðeins getið kaups þeirra og kjara. Vinnukonurnar höfðu hver í árslaun sex álnir vaðmáls og eina og hálfa alin af lérefti, en alin er jafngildi rúmlega 57 sentímetra. Ráðskonan var í ábyrgðarstarfi og hafði í árslaun fjórar álnir af klæði og þrjár álnir af „góðu lérefti“. Allar höfðu konurnar sama fæðið. Á þriggja vikna fresti fékk hver þeirra hálfan fjórðung af smjöri og tuttugu skálapund af fiski, eða tæp tvö og hálf kíló af smjöri og tíu fiska. Skó fengu þær, því öll árin eru færðar til útgjalta fjörtán til fimmtán húðir til skógerðar fyrir heimilisfolkið á báðum búunum.

Vinnukonurnar þurftu ekki sjálfar að kvitta fyrir kaupið. Verkstjórar þeirra gerðu grein fyrir þeim útgjöldum. Kolfinna lagði þó fram til rentukammers sérstaka kvittun fyrir laun sín reikningsárið 1645-1646, sem faðir hennar gerði fyrir hennar hönd. Þar vottar faðir hennar, Halldór Jónsson, að Jens Søffrensen hafi fyrir hönd konungs greitt ráðskonulaunin og kvittar Jens fyrir greiðsluna. Hver Halldór Jónsson var er óvist. E.t.v. sá sem var lögréttumaður úr Kjalanesþingi 1637-1647. Þess er þó ekki getið að hann hafi átt dóttur að nafni Kolfinna. Kolfinnu Halldórsdóttur ráðskonu virðist ekki vera getið víðar í heimildum en í lénsreikningunum. Það er dæmigert fyrir konu á þessum tíma. Hún hefur sennilega bæði verið ógift og barnlaus og ekki nægir gott starf til að verða frásagnarefni.

Kristjana Kristinsdóttir

LÖNNEN TIL KOLFINNA HALLDÓRSDÓTTIR PÅ VIÐEY 1645-1646

Hos lensmanden på gårdenne Bessastaðir og Viðey var der i 1645-1648 et antal tjenestepiger og en oldfrue fastansat hele året. Tjenestepigerne er ikke nævnt ved navn i lensregnskaberne, kun oldfruen, Kolfinna Halldórsdóttir. Disse kvinders arbejde anføres ikke, kun deres løn og ansættelsesforhold. Tjenestepigerne fik hver i årlig løn seks alen vadmel og halvanden alen lærred. En alen er godt 57 centimeter. Oldfruen havde et betroet arbejde og fik i årlig løn fire alen klæde og tre alen "godt lærred". Alle kvinderne fik den samme kost. Hver tredje uge fik hver af dem en halv fjerding smør og tyve skålpond fisk, knapt to et halvt kilo smør og ti fisk. Sko fik de også, for hvert år angives som udgift fjorten-femten skind til sko til folkene på begge gårde.

Tjenestepigerne behøvede ikke selv at kvittere for lønnen. Forvalterne redegjorde for de udgifter. Kolfinna derimod indgav til Rentekammeret en særlig kvittering for sin løn i regnskabsåret 1645-1646, som hendes far havde skrevet på hendes vegne. Der bevidner hendes far, Halldór Jónsson, at Jens Søffrensen på kongens vegne har betalt lønnen som oldfrue, og Jens kvitterer for betalingen. Hvem Halldór Jónsson er, vides ikke. Måske den samme som var lovrettemand fra Kjalarnes i 1637-1647. Det nævnes dog ikke, at han skal have haft en datter ved navn Kolfinna. Oldfrue Kolfinna Halldórsdóttir nævnes tilsyneladende kun i lensregnskaberne. Det er typisk for en kvinde på dette tidspunkt. Hun har sandsynligvis være ugift og barnlös, og et godt arbejde er ikke nok til, at man bliver omtalt.

Heimild: Þí. Rentukammer 1928. F/5-3. Kaup Kolfinnu Halldórsdóttur ráðskonu í Viðey.

Kilde: Þí. Rentekammer 1928. F/5-3. Løn til oldfrue Kolfinna Halldórsdóttir på Viðey.

Printed by my son John at my brother Edmund
my executor's hands from the last known & choicer
of Drury May 15th 1598: off Lord Devonshire's
hands May 15th 1598 at the hands of John
Hawkins Esq: of Exeter. Printed by me
for the author's sake & the publick good
John Hawkins Exeter 1598.

Gallor jons son
nu Sygin fens.

LÉNSREIKNINGUR 1647-1648

Íslenskir lénsreikningar eru varðveittir frá árunum 1588-1662. Nánast allan þann tíma var Ísland afgjaldslén. Lénsmaður naut allra vissra tekna af landinu, auk hluta óvissra tekna. Undantekningin eru árin 1645-1648. En þá var Ísland reikningslén, veitt með föstum árslaunum.

Á því árabiði var Jens Søffrensen, borgari í Kaupmannahöfn, æðsti embættismaður Danakonungs á Íslandi, og kallaðist hann fógeti og bjó á Bessastöðum á Álfanesi. Søffrensen innheimti tekjur krúnunnar og gerði grein fyrir útgjöldum hennar. Og hann sá til þess að lögum og rétti væri framfylgt og að aðrir embættismenn á Íslandi gegndu skyldustörfum sínum.

Reikningurinn 1647-1648 er þannig uppbryggður að fyrst eru allir tekjuliðir færðir, bæði í peningum og fríðu og síðan koma allir útgjaldaliðir. Tekjurnar komu m.a. af landskuldum og leigum konungsjarða, afgjöldum fyrrum klausturjarða er nú tilheyrdur krúmunni, sköttum, tollum, sakeyri og festugjöldum, svo fátt eitt sé nefnt.

Í útgjaldaliðinn eru t.d. færð laun fógetans og annars starfsfólks í léninu, ásamt kostnaði við upphald þeirra og útgjöld vegna ýmissra vörukaupa.

Algengt er að vísað sé til fylgiskjala á spássíum reikninganna. Árið 1648 voru vissar tekjur af Íslandi sagðar vera 9093 ríkisdalir. Frá tekjunum drögust síðan útgjöldin, alls 2202 ríkisdalir. Niðurstaðan þetta árið var hagnaður krúnunnar af Íslandi uppá nærrí 6900 ríkisdalir.

Kristjana Kristinsdóttir

LENSREGNSKAB 1647-1648

Islandske lensregnskaber er bevaret fra perioden 1588-1662. I næsten hele den periode var Island et afgiftslen. Lensmanden fik alle sikre indtægter af landet samt en andel af de usikre indtægter. Undtagelsen er årene 1645-1648, hvor Island var et regnskabslen givet med en fast årløn.

I den periode var borger i København, Jens Søffrensen, den danske konges øverste embedsmand i Island. Han havde titel af foged og boede på Bessastaðir, som i dag er Islands præsidents residens. Søffrensen opkrævede kronens indtægter og redegjorde for dens udgifter. Og han sørgede for, at lov og ret blev overholdt, og at andre embedsmænd i Island udførte deres pligter.

Regnskabet for 1647-1648 er opbygget sådan, at alle indtægtsposterne anføres først, både i penge og naturalier, og derefter kommer udgiftsposterne. Indtægterne stammer bl.a. fra landskyld og landgilde for krongods, afgifter fra tidligere klosterjorder, som nu tilhørte kronen, skatter, told, bøder og fasteafgifter for at nævne nogle.

Som udgiftsposter anføres f.eks. løn til fogeden og andre ansatte ved lenet samt omkostninger ved deres kost og logi og udgifter til køb af forskellige varer.

Det er almindeligt, at der henvises til bilag i marginen på regnskabet. I 1648 opgøres de faste indtægter fra Island til 9.093 rigsdaler. Fra indtægterne blev udgifterne så trukket, i alt 2.202 rigsdaler. Resultatet dette år var, at kronens overskud fra Island blev på næsten 6.900 rigsdaler.

Heimild: Þí. Rentukammer 1928. F/6. Lénsreikningur fyrir reikningsárið 1647-1648.

Kilde: Þí. Rentekammer 1928. F/6. Lensregnskab for regnskabsåret 1647-1648.

Handwritten list of names and locations:

John Field & Son
London to Bins Ligon
Catt Ford Friend
Tom Friend
Saff & Friend
Cathall
Dorrell

"H" w^b
- fitting
- fitting
- fitting
- fitting
- fitting
- fitting
- fitting

389 *Classification.*
See *Justinus Kerner's Administratio*.
Georgius et Graecorum Gold

一九

Flurberg

- " 111
- " 111
- " 111
- " 111
- " 111

*S² Diuina & Diuinarium
Miser Dotti forse Milderinge
Giffels Regensfah.*

Puerum Jutysk) Dijlster & sibip. m
Drol's lar siender 10th
"gauys Lar, Sich Schafft der Lids Epalle 11 10th
— 31st / 1st Es till Negdth # 10th
1st regatta. offeit of hoppind
nog til den skiss vid

Legenschaff All Island

Ex libris Sancte Pauli Aug 1647. C. P. B.
Ex libris Dars. M. A. C. i. S.

Quiteril. l. 18 Aprilis 1650.

Dr. Gott. Dr. John H. up
Marlagh road
Gunning Gunnington

STRÍÐSHJÁLPARSKJÖL 1681

Með konungbréfi, dagsettu þann 31. maí árið 1679, var hirðstjóra Danakonungs á Íslandi, Henrik Bjelke (1615–1683) höfuðsmanni, falið að heimta sérstakan skatt af Íslendingum, vegna stríðsreksturs Danakonungs. Árið 1679 var danska ríkið komið að fótum fram fjárhagslega. Stríð Dana og Svía vegna yfírráða á Skáni hafði þá staðið yfir í um 4 ár.

Um þetta voru tekjustofnar Danakonungs á Íslandi einkum tvennis konar; annars vegar opinber gjöld af ýmsum toga og hins vegar leigutekjur af utanríkisverslun Íslands. Opinber gjöld voru t.d. tíundir og landskuldir af jarðeignum og ýmsir skattar og gjöld. Frá og með árinu 1683 runnu þessar tekjur í Jarðabókarsjóð, sem var eins konar landssjóður Íslands.

Þegar boðin um Stríðshjálparskattinn komu fyrir augu og eyru landsmanna árið 1680 töku leikmenn og kennimenn til sinna ráða á alþingi sama ár. Þeir sömuðu bænaskrá til Danakonunugs þar sem farið var fram á að konungur myndi draga fyrirætlunarir sínar um að leggja stríðshjálparskatt á Íslendinga til baka. Ef þess væri enginn kostur fóluðust þeir eftir því til vara, að skatturinn yrði lækkaður, og óskuðu eftir því við Henrik Bjelke, að hann hefði milligöngu um þetta erindi við konung.

Úr varð að Danakonungur gaf eftir helming stríðshjálparskattins með konungsbréfi, dagsettu þann 17. apríl árið 1681. Skatturinn var innheimtur af sýslumönnum en innheimtur gengu seint og illa.

Skjölum stríðshjálparinnar er skipað niður í 25 arkir. Nítján arkir hafa að geyma sýsluskjöl en sex arkir hafa að geyma renntukammerskjöl, konungsbréf og fylgiskjöl, greinargerð um framlög, fylgiskjöl með reikningum, bréf, reikninga og eftirrit. Samtals telja Stríðshjálparskjólin 682 blöð.

Gunnar Órn Hannesson

ISLANDS KRIGSHJÆLP 1681

Med et brev fra Danmarks konge af den 31. maj 1679 blev det pålagt kongens lensmand i Island, officer Henrik Bjelke (1615–1683), at opkræve en særlig skat af Islands befolkning på grund af den danske konges krigsførelse. I 1679 var den danske stat på fallittens rand efter, at Den Skånske Krig med Sverige havde varet i 4 år.

På dette tidspunkt havde kongen hovedsagelig to indtægtskilder i Island, dels forskellige former for skatter og dels lejeindtægter af Islands udenrigshandel. Skatterne var f.eks. tiende, landgilde af ejendomme og forskellige andre skatter og afgifter. Fra og med 1683 tilfaldt disse indtægter Jordebogsfonden, som var en slags landskasse for Island.

Da befalingen om Krigshjælpsskatten blev kendt i befolningen i 1680, forenede lære og lærde deres kræfter på Altinget det år. De skrev et bønskrift til Danmarks konge, hvor de anmodede om, at kongen frafaldt sine planer om at pålægge Islands indbyggere en krigshjælpsskat. Hvis det ikke var muligt, bad de som anden mulighed om, at skatten blev nedsat, og de anmodede Henrik Bjelke om, at han formidlede denne henvendelse til kongen.

Det endte med, at kongen eftergav halvdelen af Krigshjælpsskatten med en kongelig skrivelse af den 17. april 1681. Skatten blev opkrævet af sysselmændene, men opkrævningen gik trægt og ringe.

Dokumenterne om Krigshjælpen er opdelt i 25 omslag. Nitten omslag indeholder dokumenter om syslerne og seks omslag dokumenter fra Rentekammeret, breve fra kongen og bilag, en redegørelse for bidrag, bilag til regnskaber, breve, regnskaber og genparter. I alt består akterne om Krigshjælpen af 682 blade.

Heimild: ÞÍ. Rentukammer 1928. D2/1-2. Skattur vegna stríðshjálpar Íslands 1681. Suður- og Mið-Múlasýsla.

Kilde: ÞÍ. Rentekammer 1928. D2/1-2. Islands Krighjælp 1681. Syd- og Midt-Múlasyssel.

Kongl Majst Strids halpar Reit
nijngar i Munka Djärla, Fanda Djärla og
Kungf Löder Amo i 681

1	Sandvik Landstads jf ¹ 80 alniug Kugl 1- Dyrleiknaftriknaft eftor Kongl Majst befaling 32t Eiganer betalar - - - - - Ligulidn a sialfus 12 Kugl - Jan betalar - Lungs partur farf Landf: 40 alu: Dyrleiknaftriknaft 6t visslumadur betalar - - - - - Ligulidn a sialfus 2 Kugl: Jan betalar - - Lungs Ligulidn a sialfus 5 Kugl Jan betalar farr farr as forma - - - - -	" 37 " 93 1/2 " 6 " " 10 " " 31 "
2	Bardnes Landstads jf ¹ Kugl 2 Dyrleiknaftriknaft 20t Eiganer betalar - - - - - Ligulidn a sialfus 7 Kugl: Jan betalar - - - - -	" 30 " " 60 "
3	Studlar Landf: 60 alniug Kugl 1 Dyrleiknaftriknaft 10t Landbrottnas hirur betala - Ligulidn a sialfus 3 Kugl Jan betalar - - - - -	" 10 " 27 1/2
4	Vidfjordur Landf: 100 alniug Kugl 3 Eignar madrur gis ledur - - - - - Ligulidn a sialfus 1 Kugl - Jan betalar - - - - -	" 40 " " 25 "
5	Bellitsfiordur Landstads jf ¹ 80 alu: Dyrleiknaftriknaft 32t Kugl: 2. Eignar mdrur betala farr fjordnara sijn eignar Kugl 11 - visslumadur betala farr Lungs partur farf Landf: 30 alu: Dyrleiknaftriknaft 5t visslumadur betalar - Ligulidn betalar - - - - - Dyrleiknaftriknaft eftor Landf: 30 alu: Kugl: 2 1/2 - partur betalar - - - - - Ligulidn betalar - - - - -	" 119 " " 5 " " 5 " " 4 " " 8 "
6	Suemstader Grimald, Ligulidn a sijgn Kugl: 6 - Jan betalar - - - - - Lungs Ligulidn a sialfus 2 Kugl betalar - - - - -	" 80 " " 10 "
7	Brannanes Landstads 60 alu: Kugl 1 Dyrleiknaftriknaft 10t partur betalar - - - - - Ligulidn a sialfus 5 Kugl - betalar - - - - -	" 12 1/2 " 37 1/2
8	Skuggaflyd Landf: 60 alu: Kugl 1 Dyrleiknaftriknaft 10t partur betalar - - - - - Ligulidn a sialfus 5 Kugl - betalar - - - - -	" 12 1/2 " 37 1/2
9	Fannardalur Landf: 60. alu: Kugl 1 Dyrleiknaftriknaft 10t sijndur betala - - - - - Ligulidn a sialfus 2 Kugl betalar - - - - -	" 20 " " 11 1/2

MANNTALIÐ 1703

Eftir mikil harðindi og erfiðleika á Íslandi í lok 17. aldar, og kvartanir Íslendinga undan erfiðum aðstæðum, tilnefndi Friðrik 4. Danakonungur Árna Magnússon prófessor í Kaupmannahöfn og Páll Vídalín varalögmann á Íslandi í nefnd til þess að kanna hagi landsmanna. Jarðabókarnefndin, eins og hún var kölluð, kannaði ítarlega hagi bjóðarinnar og aðstæður á árunum 1702-1714. Aðalverkefni nefndarinnar var að láta fram fara heildarmanntal (1702-1703) og að semja jarðabók fyrir allt landið (1702-1714). Þannig urðu til óvenjulega yfirgrípsmiklar upplýsingar um íslenskt samfélag í upphafi 18. aldar.

Jarðabókarnefndin skyldi láta taka saman „rétt manntal yfir allar fjölskyldur í landinu og tilgreina húsþóna, húsfreyju, börn og þjónustufólk“. Auk þess átti sérstaklega að skrá þurfafólk innan sveitar og utan.

Sýslumenn voru ábyrgir fyrir töku manntalsins en hreppstjórar í hverjum hreppi önnuðust framkvæmdina. Manntalið var tekið frá desembermánuði 1702 og fram í júní 1703. Hreppstjórar afhentu skrár sínar sýslumönnum sem svo fengu þær jarðabókarnefndinni á alþingi á Þingvöllum í júlí 1703.

Manntalið 1703 er elsta manntal í heiminum sem varðveisit hefur og nær til allra íbúa í heilu landi þar sem getið er nafns, aldurs, heimilisfangs flestra og bjóðfélags- eða atvinnustöðu allra þegnanna. Því er um að ræða einstaka heimild frá þessum tíma. Manntalið 1703 markar tímamót í sögu mannfjöldarannsókna og hefur verið kallað fyrsta nútíma-manntalið. Árið 2013 var það tekið á lista UNESCO Memory of the World Register.

Manntalið, sem taldi 50.366 Íslendinga, er að fullu varðveitt. Myndin sýnir fyrstu síðu manntals í Snæfellsnessýslu. Fyrirsögnin er sérstaklega glæsileg.

Eiríkur G. Guðmundsson

Heimild: Þí. Rentukammer. 1928, D1/10, 1. Manntalið 1703. Snæfellsnessýsla.

Kilde: Þí. Rentekammer 1928. D1/10-1. Folketællingen 1703. Snæfellssyssel.

FOLKETÆLLINGEN 1703

Efter særdeles hårde tider i Island i slutningen af 1600-tallet udpegede kong Frederik den 4. professor Árni Magnússon og vicelovmand Páll Vídalín til den såkaldte jordebogskommissjon i 1702. Den skulle undersøge landets tilstand. Som led i det skulle kommissærerne foretage en fuldstændig folketælling og udarbejde en fuldstændig jordebog over al jordejendom (jordebogen 1702-1714). Herved blev der skabt meget omfangsrike kilder om det islandske samfund i begyndelsen af 1700-tallet.

Jordebogskommisionen skulle lade forfatte et rigtigt Mandtal over alle Familier i Landet, og derudt specificere Husbond og Hustru, Børn og Tyende som det hed. Indensogns betlere og omstrejfende betlere skulle også registreres.

Sysselmændene var ansvarlige for optællingen, som blev udført af repstyrerne for hver landkommune (hreppur). Tællingsarbejdet varede fra december 1702 til juni året efter. Tællingslisterne blev returneret til sysselmændene, der efterfølgende afleverede dem til kommissionen under Altingets forsamling i juli måned 1703 på Tingvallasletten.

Folketællingen i Island 1703 er den første af sin slags, hvori man fuldstændigt optæller og registrerer hele befolkningen med navn, alder og stilling og langt de fleste med registreret bopæl eller hjem. Folketællingen 1703 er verdens ældste folketælling, som er bevaret. Den er en enestående kilde og en milepæl i demografiens historie. Den har været kaldt den første moderne folketaelling. Folketællingen 1703 blev optaget på UNESCO's liste over den skriftlige verdenskulturarv i 2013 (Memory of the World Register). Befolkningen i Island udgjorde i 1703 50.366 personer.

Folketællingen er bevaret fuldstændigt. Her vises den første side i optællningslisten over Snæfellsnessyssel. Overskriften er usædvanlig fin.

Fölls Registur über Alla Sveriges
Svenss Systu, Ann 1703.
Motsif Ystli Sverigessam
 där Sverigeförmane f. Marlio.

12. März

Nafred.

Försteim Sigurdsson.

Budrun & Siama dotter.

Gjärne Forfemsson.

Barbard Forfemdotter.

Hordrik Forfemdotter.

Keroldrik Forfemdotter.

Försteim Gillaugason.

Budbjörn Jansdotter.

Jan Forfemsson.

Gillaborg Forfemsson.

Försteim Forfemdotter.

Budbjörn Skaradotter.

Gunnarde Arason.

Forbjörn Gunnarsson.

Gunnar Gunnarsson.

Gunnar Gunnarsson.

Hölm Latur. a siktomilagd.

Möurande freppstöre Smidur.

Jans Ruma.

Feira Sonur Stöpar Smidur.

Feira dötter til fionustu.

Feira dötter Achon til Vinnu.

Feira dötter Komer til Vinnu.

alldeuren.

Talare

61 års

63 åra

33 åra

29 åra

22 åra

53 års

21 års

7

Arnarsius.

Möurande

Jans Ruma.

Feira Sonur

Feira dötter Komer til Vinnu.

55 åra

58 åra

29 åra

23 åra

20 åra

11 åra

80 åra

56 åra

44 åra

72 åra

72 åra

28 åra

23 åra

7

7

5

Eriyberg.

Möurande far.

Jans Ruma.

Feira dötter Komer til Vinnu.

56 åra

44 åra

72 åra

72 åra

28 åra

23 åra

23 åra

KVIKFJÁRTAL FRÁ ÁRINU 1703

Eftir mikil harðindi og erfiðleika á Íslandi í lok 17. aldar, og kvartanir Íslendinga undan erfiðum aðstæðum, tilnefndi Friðrik 4. Danakonungur Árna Magnússon prófessor og Páll Vídalín varalögmann í nefnd til þess að kanna hagi landsmanna. Jarðabókarnefndin, eins og hún var kölluð, kannaði ítarlega hagi þjóðarinnar og aðstæður á árunum 1702-1714.

Nefndin léttaka saman skrá yfir kvíkfé landsmanna Skrá skyldi bæjar- eða hjáleigunafnið, því næst nafn bónda og svo hvað hver heimilismaður átti af kvíkfé og tilgreina aldur hvarrar skepu. Tilgreina átti allar kýr, kvígur, kálfa og geldneyti, ásauði (ær) og geldfé, geitur ef þær væru, hesta, hross, fola eður unghryssur.

Hreppstjórar í hverjum hreppi önnuðust skráninguna sem fór fram í maí og júní 1703. Kvíkfjárskýrlurnar ásamt manntalinu voru aflatnar jarðabókarnefndinni á alþingi í júlíumánuði sama ár. Varðveisir eru skýrlur yfir kvíkfé í 102 hreppum af 163 sem þá voru í landinu. Skrárnar geta verið ólíkar frá hreppi til hrepps, einkum þegar kemur að framsetningu upplýsinga. Þó er fjöldi og aldur kvíkfjár alltaf lykilatriði.

Hér er upphaf kvíkfjártals úr Öræfahreppi á Suðurlandi árið 1703. Talningin hefst á bænum Kvískerjum. Kýrnar eru fyrst taldar eins algengast var.

„Kuijsker [nafn bónabæjarins]
Stephan Sigurdsson [nafn bónda]
1 kyr 15 vетра
2 kyr 9 vетра
1 kyr 6 vетра
1 naut 3 ветта
1 kuiga ветура гомуль
1 kalfur“

Eiríkur G. Guðmundsson

KREATURTÆLLINGEN 1703

Efter særdeles hårde tider i Island i slutningen af 1600-tallet udpegede kong Frederik den 4. professor Árni Magnússon og vicelovmand Páll Vídalín til den såkaldte jordebogskommission i 1702. Den skulle undersøge landets tilstand.

Som led heri lod de i maj-juni 1703 udføre en tælling af kreaturer i landet. Repstyrene for hver landkommune (hreppur) skulle foretage selve tællingen. De skulle først angive gårdenes navn, dernæst bondens navn, og hvad han og andre i hjemmet ejede af kreaturer, opdelt efter alder: kør, kvier, kalve, stude, (malke-) får, golde får, geder, hvis de findes, hopper og heste, foler (unge heste) og unge hopper.

Kvægregistrene, sammen med folketællingen 1703, afleveredes til jordebogskommissionen på Altinget i juli måned samme år. Der er bevaret register med kreaturtællinger fra 102 ud af de 163 kommuner. Det er varierende hvor grundige rapporterne er. Alder og antal kreaturer er dog altid grundoplysninger. I nogle tilfælde er aldersfordelingen ikke detaljeret.

Her vises begyndelsen af kreaturregistreringen fra kommunen Öræfi på Syd – Island i 1703. Optællingen begynder på gården Kvísker. Som det var mest almindeligt, registreres bestanden af kør først.

“Kuijsker [bondegårdens navn]
Stephan Sigurdsson [bondens navn]
1 ko 15 vintre
2 kør 9 vintre
1 ko 6 vintre
1 tyr 3 vintre
1 kvie vinter gammel
1 kalv”

Heimild: Þí. Rentukammer 1928. D1/20. Kvíkfénaðarskýrlur 1703. Norður-Múlasýsla – Dalasýsla.

Kilde: Þí. Rentekammer 1928. D1/20. Kreaturtællingen 1703. Nord-Mulasysse-Dalasyssel.

Þetta Þýrferðirnir er Registur alls Rúi
 Rímenadar i Órzögum výrferðinad eftir þorlaga hýper
 valdana og skickan virðuglegs valdsmanjens Íslens //
 Æmarssonar med lólu og aldri huors gríps smæra eftir
 ra so sem Jardana ábuendur hafa á almenningarum samfú
 nde til sagt.

Kuþkerz	i Gross - 13 vthra	6 der	-	4 vthra
Stephan Sigurðsson	i Gross - " 6 vthra	10 der	-	5 vthra
i Þóðer - " 15 vthra	Giss af a foddan hal	6 der	-	6 vthra
i Þóðer - " 9 vthra	fl. Þingjöldi	8 der	-	7 vthra
i Þóðer - " 6 vthra	Hnappaveller	8 der	-	8 vthra
i naud	3 vthra	3 der	-	afnám.
i Kuðga utlínsgomul	i Þóðer - " 14 vthra	Giss i 8 lambblautar		
i Kalfni	i Þóðer - " 12 vthra	2 vaudur	4 vthra	
3 der	" 2 vthra	4 vaudur	3 vthra	
3 der	" 3 vthra	ii vaudur	2 vthra	
5 der	" 4 vthra	i Gissins	3 vthra	
5 der	" 5 vthra	10 vaudur utlínsgomul		
7 der	afnám	i Þóðer - 3 vthra	2 gystar - 12 vthra	
3 vaudur	4 vthra	i Þóðer - 4 vthra	1 gystin	8 vthra
4 vaudur	3 vthra	i Þóðer - 5 vthra	2 gystin	5 vthra
8 vaudur	2 vthra	i Þóðer - 6 vthra	2 gystar	3 vthra
15 vaudur utlínsgomul	i naud - 5 vthra	2 folas utlínsgomul	2 gystar	2 vthra
i gystin	" 12 vthra	i naud - 3 vthra	i Gross - 16 vthra	
2 folas	3 vthra	i naud - 2 vthra	i Gross - 14 vthra	
2 Gross	14 vthra	16 der - 2 vthra	i Gross - 7 vthra	
		13 der - 3 vthra	i Galloß - 6 vthra	

NÝ JARÐABÓK 1702-1714

Eftir mikil harðindi og erfiðleika á Íslandi í lok 17. aldar, og kvartanir Íslendinga undan erfiðum aðstæðum, tilnefndi Friðrik 4. Danakonungur Árna Magnússon prófessor og Páll Vídalín varalögmann í nefnd til þess að kanna hagi landsmanna. Jarðabókarnefndin, eins og hún var kölluð, kannaði ítarlega hagi þjóðarinnar árunum 1702-1714.

Langviðamesta verkefni nefndarinnar, og það sem hún er kennd við, var að semja nýja og ítarlega jarðabók fyrir allt landið. Reyndar er nær að segja að um sé að ræða lýsingar á jörðum í landinu. Öllum jörðum og hjáleigum er lýst nákvæmlega og önnur afbýli, eins og þurrabúdir, eru tilgreind. Lýsingarnar innihalda nafn jarðar, nafn eiganda jarðar, nafn ábúanda, dýrleika jarðar, jarðarafgjald, fjölda búfjár og hvað fóðrast kann af fē. Tiltekinn er fjöldi leigukúgilda og afgjald fyrir þau, sagt er hvort kvaðir fylgi eða ekki, þá er kostum og ókostum jarðanna gjarnan lýst.

Jarðabókarnefndin fór um landið á árabilinu 1702 til 1714 og skráði lýsingar á jörðum eftir frásögnum bænda.

Jarðalýsingar eru til úr öllum sýslum nema Múla- og Skaftafellssýslum. Lýsingar úr þeim sýslum munu hafa brunnið í Kaupmannahöfn 1728. Jarðalýsingarnar voru bundnar inn í 11 bindi undir lok 19. aldar. Þessar mikilvægu heimildir voru fyrst gefnar út á prenti á árabilinu 1913 -1943, einnig í 11 bindum.

Hér sést upphafið af jarðalýsingum úr Vestmannaeyjum sem gerðar voru í júní 1704. Kornhóll er fyrsti bærinn sem er skráður. Árni Magnússon skrifði lýsingar á jörðum en rithönd hans er auðþekkt.

Eiríkur G. Guðmundsson

EN NY JORDEBOG 1702-1714

Efter særdeles hårde tider i Island i slutningen af 1600-tallet udpegede kong Frederik 4. professor Árni Magnússon og vicelovmand Páll Vídalín til den såkaldte jordebogskommission i 1702. Den skulle undersøge landets tilstand.

Den største opgave var at udarbejde en fuldstændig jordebog over al jordejendom. Resultatet var ikke en vanlig matrikel. Jordebogen blev en særdeles udførlig beskrivelse af al jordejendom. Hver eneste enkeltgård i landet og dens jords egenskaber er beskrevet. Det er første gang, det sker for alle afdelte småjorder og husmandshuse.

Det nævnes, hvem der var ejer og besidder, jordens værdi, afgiften, og hvordan den skulle betales. Det oplyses, hvor mange kreaturer der er på gården, hvor mange lejekvilder der hørte til, og hvad der skulle betales for dem og hvordan, samt hvor mange kreaturer der kan leve på gården. Hvis der var pålagt hoveri, indgår det også i beskrivelsen, sammen med kommentarer om jordernes fortrin og mangler.

Jordebogskommission rejste rundt i landet, 1702 til 1714, og lod nedskrive jordbeskrivelser efter bøndernes berettelser.

Der er bevaret jordbeskrivelserne fra alle sysler undtagen Múlasysler (tre-delt) og Skaftafellssysler (to-delt). De gik tabt i Københavns brand 1728. Jordebogsdokumenterne blev ordnet i Rigsarkivet og indbundet i 11 bind i slutningen af 1800-tallet. Disse vigtige kilder udkom i 11 trykte bind i årene 1913 til 1943.

Her vises begyndelsen af jordbeskrivelserne i Vestmannaøerne fra juni 1704. Gården Kornhóll er den første som er registreret. Beskrivelserne er med professor Arne Magnussons egen hånd, som er tydelig og letgenkendelig.

Heimild: ÞÍ. Rentukammer 1928. E/6-1. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns; Vestmannaeyjar og Rangárhing.

Kilde: ÞÍ. Rentekammer 1928. E/6-1. Árni Magnússon og Páll Vídalíns jordebog; Vestmannaøerne og Rangártung.

Iardabok
eftir
VESTMANNA = FYLK.
Sæt allar mei Kongl Majestatis eign.

Korn holl.

þar stendur
máns budim
þærta firt til
i tuninu plant
þóðru van
Abraude er
Landspullo
Quikfimadir
stav.

Skantzin, og þar innan Raup-
mánas manns fuis.
þóðru lystan Skantzin.
þóðru van uppbyndur.
2. kyrkodur, i so to Korn holl.
Christoffer Jensen, Umbarts-
maður. Yfir vestmanna ymn.

Item i Íslensk klætt. 2. kyr. 4. su-
Item i Þiarkaray si. sem þar er ned slutt.
aðrigindana lyfti si. 3. gamal er.
Lyftip þar frima si. 3. tunnus. Engjar eru
Máningis ringar si. kan fáðr s i arval
ári 1. kyr.

Hér fír um laða umbarsmánumiðið

STÓRABÓLA 1707-1709

Bólusótt, kölluð stórabóla vegna þess hve skæð hún var, barst til Íslands með skipi frá Danmörku um mitt ár 1707. Sóttin breiddist hratt út og geisaði um allt land til ársins 1709. Stórabóla er ein mannskæðasta farsótt sem gengið hefur hér á landi. Heimildir greina frá því að milli 13.000 og 14.000 manns hafi lárist. Miðað við fólksfjöldatölur í manntali sem tekið var á Íslandi árið 1703 var dánartíðnin 26%. Sóttin lagðist einna harðast á ungt fólk en þeir sem voru fæddir eftir að bólusótt gekk síðast í landinu, árið 1672, voru allir næmir fyrir veikinni.

Farsóttin var gríðarlegt áfall fyrir samfélagið. Heimili og fjölskyldur urðu illa úti, mörg börn urðu munaðarlaus og margir urðu ekklar og ekkjur. Þetta leiddi til þess að giftingum fjölgæði fljótt og sömuleiðis barneignum. Jarðir losnuðu úr ábúð og margar fóru í eyði. Leiguverð jarða lækkaði vegna minni eftirspurnar og skortur á vinnuafli leiddi til þess að laun hækkuðu umtalsvert.

Til eru miklar heimildir um bóluna sem fyrst og fremst eru runnar frá íslenskum yfirvöldum. Þau ákváðu að telja hina látnu, karla og konur sér. Þessar skýrslur hafa ekki varðveisit en upplýsingar yfirvalda um fjölda látinna eru byggðar á þeim. Allmargr greinarngerðir og bréf frá íslenskum embættismönnum til stjórvalda í Kaupmannahöfn hafa hins vegar varðveisit. Í þeim er fjallað um sjúkdóminn og afleiðingarnar.

Hér er birtur hluti bréfs úr skjalasafni dönsku stjórnarskrifstofunnar, kansellísins. Bréfið er frá ekkjunni Þorbjörgu Björnsdóttur, frá Snæfellsnesi. Ekkjan hafði misst fjóra syni í bólusóttinni og átti enga lífserfingja. Bréfið er stílað á Danakonung og undirritað 20. ágúst 1708. Þorbjörg biður um leyfi til þess að arfleiða sýslumanninn í Borgarfjarðarsýslu að eignum sínum, enda ætlaði hann að sjá fyrir henni í ellinni.

Eiríkur G. Guðmundsson

KOPPEEPIDEMIEN 1707-1709

En heftig koppeepidemi rasede i Island i 1707-1709.

Koppesmitten kom med et skib fra Danmark i midten af 1707. Epidemien spredtes over hele landet og døde først ud i 1709. Koppeepidemien var en af de mest dødbringende epidemier i Island. I alt døde mellem 13.000 og 14.000 mennesker. Ud fra tal over folkemængden, registreret i folketællingen 1703, regnes dødeligheden at have været 26%. Sygdommen ramte den yngre del af befolkningen hårdest, fordi de, som var født efter det sidste udbrud af koppen i 1672, ikke alle havde et immunforsvar og derfor var modtagelige for smitte.

Sygdommen med de mange dødsfald havde katastrofale virkninger. Familier gik i oplosning. Mange børn mistede deres forældre, og en del ægteskaber endte med, at mange blev enker og enkemænd. De giftede sig snart igen, og børnetallet steg. Det store udbud af gårde og en lille efterspørgsel medførte, at landgilden blev nedsat. Mangel på folk, og dermed på arbejdskraft, resulterede i store lønstigninger.

Koppeepidemien er godt dokumenteret. Hovedsagelig er der tale om indberetninger fra islandske embedsmænd til myndighederne i København. De lokale myndigheder lod optælle, hvor mange mænd og kvinder der døde af koppen. Denne optælling er ikke bevaret. Men myndighedernes beretninger om antal døde bygger på den.

Her vises en del af et brev fra Danske Kancellis arkiv (kancelliet var et af regeringsdepartementerne i København). Brevet er fra Þorbjörg Björnsdatter, fra Snæfellsnes i Island. Hun havde "... næstforleden høst 1707 udi de Store Børne Kopper ..." mistet fire sønner, og havde nu ingen livsarvinger. Brevet er adresseret til den danske konge og dateret 20. august 1708. I brevet beder Þorbjörg om lov til at testamentere det, hun ejer, til sysselmanden i Borgarfjordssyssel, fordi han er villig til at sørge for hende i hendes høje alder.

Heimild: Þí. Hið danska kanselli 1928. KA/7-8. Bréf Þorbjargar Björnsdóttur til konungs, dagsett 20. ágúst 1708.

Kilde: Þí. Danske kancelli 1928. KA/7-8. Brev fra Þorbjörg Björnsdóttir til kongen, 20. august 1708.

Dannum Sust Lægur og Oat Gunnr, Frældur og
Mig Heiðeggsignus, og Þejan auðvöldum, Tdal-fál-
der og Þóraður, og Þejan sinn i Allan Þóðraðra ólvarðunum
sax Þóður og Elvur Langi. Þessi tóttum allra hað
igfá Gunnr og Þóðraður sitt aldris Langi. Þessi tóttum
um min Þóður Langi heilsski og Testament sitt. Þóður
Ólafur Þorður og Þóður Þóðraður ólendðarligt
tilhöfði sínar Þóðraður og Confirmer. Þetta gissi
ingjá Þóður og und hanaði hū, und lantamiga
Ólafur Þóður, um sig und mig liðaldars og Þóður
Vinniðina súlliga und mið Þóðum sitt vitanlig fyr
þau stundar at Þóðrið, og Þóðraður sigræder fyr.
Lægur.

Hreðla völum við Ísland 20. Augusste
anno 1703. *Gundrey Þóðraður*
Wigfus Þorður Wigfusius *in Aldri. (L.S.)*
Hekkankarður Þorður *Hagnið Nielssone*
(L.S.) *son Þorður (L.S.)*

Þetta ut varð siglig Þóðraður og Þóður
við Þóður Þóðraður. Hafnar 15.
Martij anno 1709. *Thorlof Halldorsson* *son Þorður*

SKÝRSLA UM BESSASTAÐI

Teikning af Bessastöðum á Álfanesi í Gullbringusýslu, embættisbústað æðsta fulltrúa Danakonungs á Íslandi. Teikningin er frá því um 1720 og fylgdi bréfi frá Peter Raben stiftamtmanni til rentukammers í Kaupmannahöfn, vegna húsakynna á Bessastöðum og umbóta á þeim.

Pétur Raben var stiftamtmaður á Íslandi 1719-1727. Hann kom aðeins einu sinni til landsins en hafði Niels Fuhrmann amtmann sem fulltrúa sinn hér, en Fuhrmann reyndist dugandi embættismaður. Raben stiftamtmaður var sjóliðsforingi og hafði áhuga á siglingum, m.a. til Íslands. Var upp úr 1720 hafist handa við að mela strendur Íslands og unnið að því af krafti næstu árin.

Á teikningunni sést allveglegur húsagarður með stórrí timburbyggingu og húsum úr bindingsverki. Sum eru með torfveggjum. Andspænis stóru byggingunni er kirkjan sem hefur verið vegleg timburkirkja. En þessi álitlegu húsakynni voru illa farin og meðal fylgiskjala með bréfi stiftamtmannsins er úttekt frá 17. september 1717 þar sem stærð einstakra húsa eða herbergja er tilgreind og þeim lýst. Er sú lýsing öll á eina leið, að þau séu nær öll niðurnídd. Einnig eru þar tillögur um úrbætur, og mat á kostnaði við nauðsynlegustu viðgerðir.

Jón Torfason

REDEGØRELSE FOR GÅRDEN BESSASTAÐIR

En tegning af gården Bessastaðir på Álfanes i Gullbringusyssel, embedsboligen for den danske konges øverste repræsentant i Island. Tegningen er fra ca. 1720 og er bilag til et brev fra stiftamtmand Peter Raben til Rentekammeret i København angående bygningerne på Bessastaðir og udbedringer af dem.

Peter Raben var stiftamtmand over Island i 1719-1727. Han kom kun til Island en gang, men havde amtmand Niels Fuhrmann som sin befudlmægtigede i landet, hvor Fuhrmann viste sig som en dygtig embedsmand. Stiftamtmand Raben var søofficer og var interesseret i sejlads, bl.a. til Island. Efter 1720 var man gået i gang med at opmåle Islands kyster, og det arbejde fortsatte energisk de næste år.

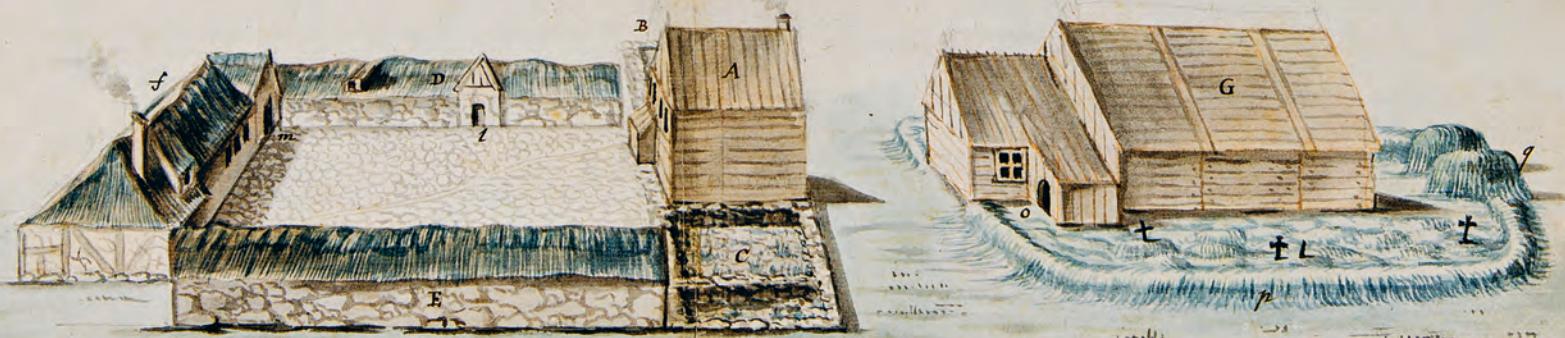
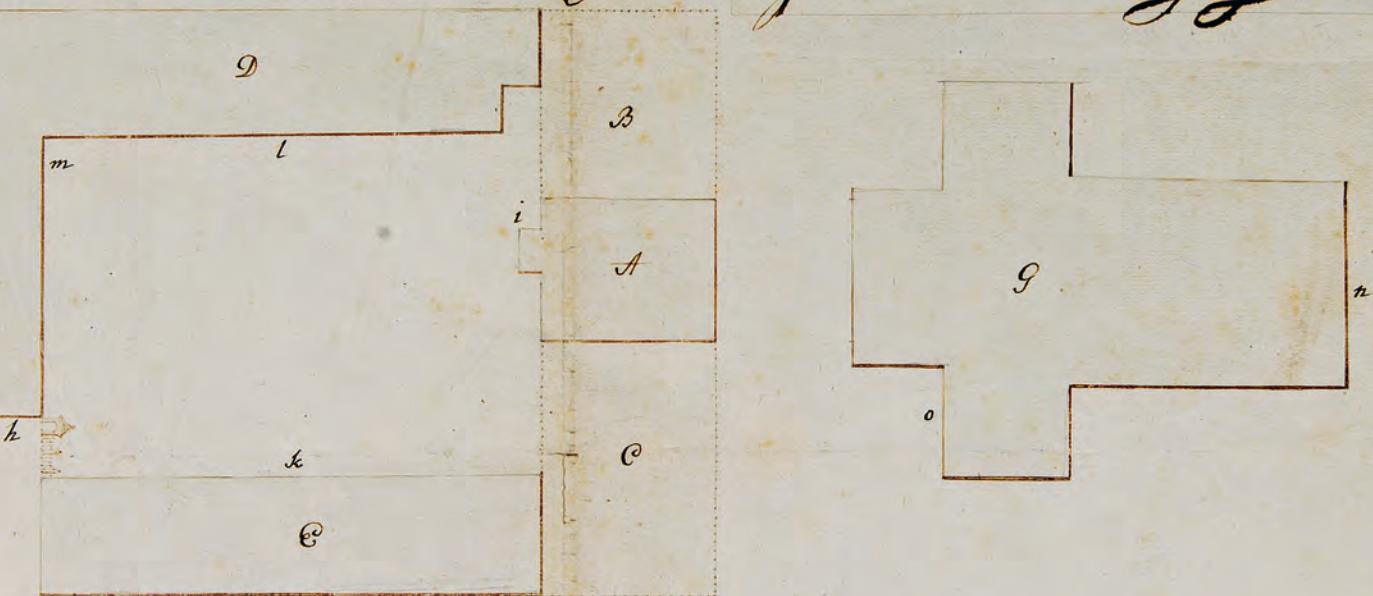
På tegningen ses en fornem have med en stor træbygning og andre bygninger af bindingsværk. Nogle har vægge af tørv. Over for den store bygning ligger kirken, som har været en fornem trækirke. Men disse udmarkede bygninger var forfaldne, og blandt bilagene til stiftamtmandens brev er der en gennemgang af den 17. september 1717, hvori angives størrelsen af de enkelte bygninger eller værelser samt en beskrivelse. Hele den beskrivelse viser det samme, at nærmest alt er totalt forfaldent. Der angives også forslag til forbedringer og en vurdering af omkostninger ved de mest nødvendige reparationer.

Heimild: ÞÍ. Rentekammer 1928. B27/6-26. Bréf Rabens stiftamtmanns um húsakynni á Bessastöðum, 15. október 1720, ásamt fylgiskjölum.

Kilde: ÞÍ. Rentekammer 1928. B27/6-26. Brev fra stiftamtmand Raben om bygningerne på Bessastaðir, den 15. oktober 1720, med bilag.

30 Danske Møn

Plan og Prospect af Besfesteds Kongsgaard

SKRIÐUFÖLL Í VATNSDAL

Þingeyraklaustur var talið stofnað árið 1133 af Jóni Ögmundssyni biskupi á Hólum í Hjaltadal. Safnaðist þar í garð mikill auður og urðu Þingeyrar ein af miðstöðvum ritlistar á Íslandi. Blómaskeið klaustursins var á 14. öld en þá var þar saminn og afritaður fjöldi rita, sem teljast til þjóðargersema. Eftir siðaskipti á Íslandi um 1550 voru jarðeignir klaustra gerðar upptækar og lagðar undir konung. Stofnuð voru sérstök klaustraumboð og umboðsmenn skipaðir sem leigðu út þær jarðir sem klastrin áttu. Umboðsmenn klastrarjarða voru því miklir valdamenn. Við siðaskipti átti Þingeyrarklaustur um 65 jarðir og var þá eitt stærsta jarðaumboð landsins. Þar á meðal voru margar jarðir í Vatnsdal og Þingi.

Þann 8. október 1720 féll mikil skriða úr Vatnsdalsfjalli í Húnaþingi. Skriðan eyddi bæjarhúsum á Bjarnastöðum og stíflaði Vatnsdalsá svo stöðuvatn myndaðist. Eins og gefur að skilja höfðu þessar náttúruhamfarir mikil áhrif á nærliggjandi jarðir. Gerð voru kort af svæðinu og þó þau séu langt því frá nákvæmar heimildir og hlutföll vafasöm gefa þau vísbendingar um umfang skriðunnar og afleiðingar hennar. Uppdrátturinn var meðal fylgiskjala með bréfi til konungs dags. 7. janúar 1722, en önnur fylgiskjöl voru meðal annars ítarlegar lýsingar á skriðunni og afleiðingum hennar.

Unnar Ingvarsson

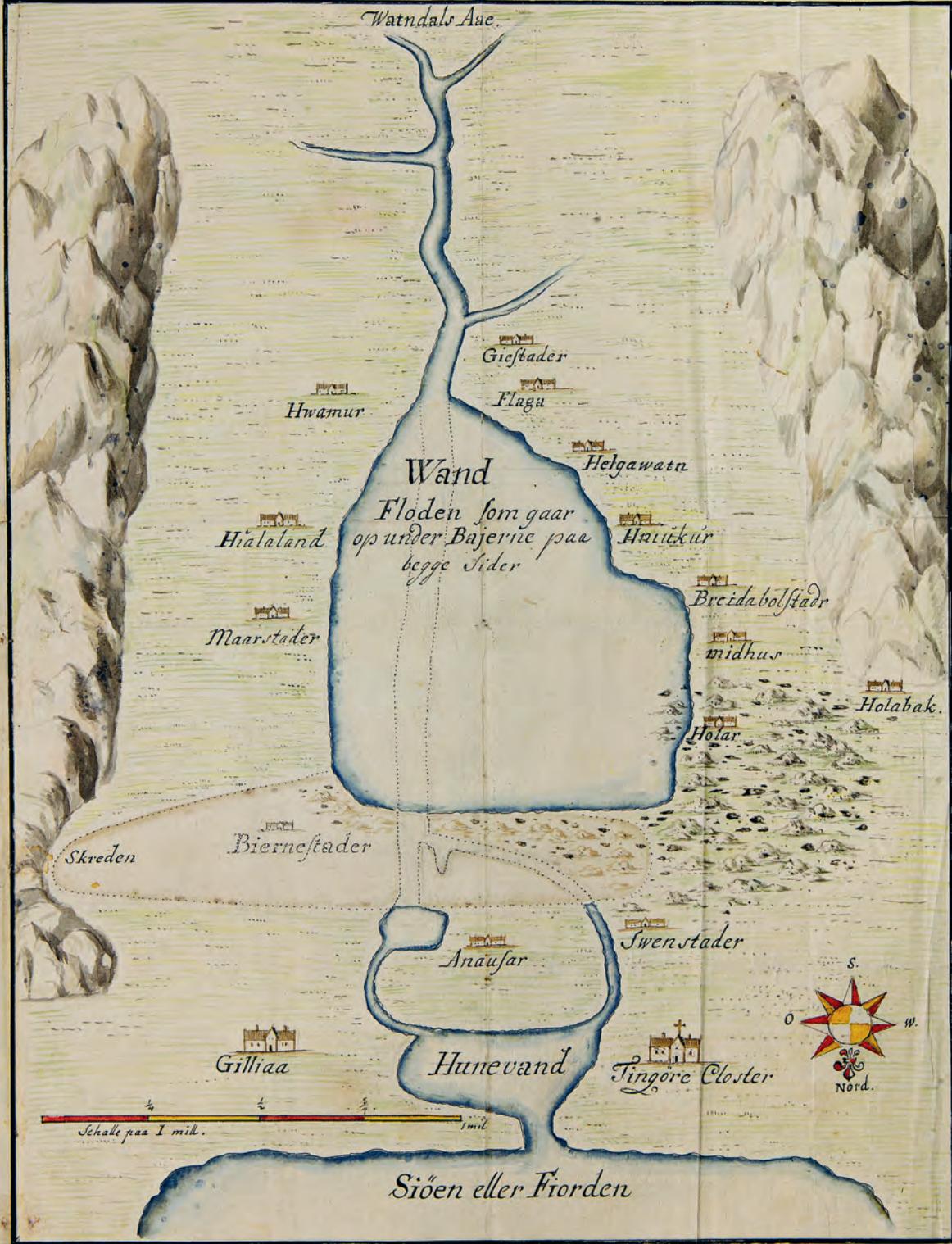
JORDSKRED IVATNSDALUR

Klostret Þingeyrar skal være oprettet i 1133 af biskop Jón Ögmundsson i Hólar i Hjaltadalur. Det blev med tiden meget velhavende og et litterært centrum i Island. Klostrets blomstringsperiode var i 1300-tallet, hvor der blev forfattet og afskrevet en mængde skrifter, der i dag regnes for nationale klenodier. Efter reformationen i Island ca. 1550 blev klostrenes jordbesiddelser konfiskeret og tillagt kronen. Der blev oprettet særlige klosterombud og udnævnt ombudsmænd, som udlejede de jordbesiddelser, der hørte under klostrene. Ombudsmændene for klosterbesiddelser var derfor meget magtfulde personer. Ved reformationen ejede Þingeyrar Kloster 65 gårde, og det var da et af Islands største klosterombud. Derunder var mange gårde i Vatnsdalur og Þingi.

Den 8. oktober 1720 faldt der et stort jordskred fra Vatnsdalsfjall í Húnnavatnssyssel. Jordskredet ødelagde bygningerne på gården Bjarnastaðir og opstemte Vatnsdalsá, så der opstod en sø. Som enhver kan forstå, betød denne naturkatastrofe meget for de nærliggende gårde. Der blev tegnet kort over området, og selv om de langt fra er nojagtige kilder, og proportionerne er tvivlsomme, kan de give antydninger af omfanget af jordskredet og dets følger. Kortet var et af bilagene til et brev til kongen af den 7. januar 1722. Andre bilag var blandt andet udførlige beskrivelser af jordskredet og dets følger.

Heimild: ÞÍ. Rentukammer 1928. B/27-7-3. Bréf til kóngsins 7. janúar 1722 frá Peter Raben stiftamtmanni.

Kilde: ÞÍ. Rentekammer 1928. B/27-7-3. Brev til kongen, den 7. januar 1722, fra stiftamtmand Peter Raben.

LANDSNEFDIN FYRRI 1770-1771

Landsnefdin fyrri var skipuð af Danakonungi í mars 1770 og send í rannsóknarleiðangur til Íslands sama vor. Skyldi hún kynna sér íslenskt atvinnu- og efnahagslíf og í framhaldi koma með tillögur til úrbóta um allt það sem kynni að verða landinu til viðreisnar. Embættismönnum í landinu var falið að svara ákveðnum spurningum en jafnframt var allur almennингur hvattur til þess að skrifa nefndinni. Skýrslur og bréf send nefndinni eru ómetanlegar heimildir um viðhorf almennings til landsmála á fyrri tímum. Skjalasafn Landsnefdarinnar er um 4.200 handritaðar síður og hefur að geyma bæði aðsend bréf til nefndarinnar og úrbótatillögur hennar sjálfrar.

Alls bárust nefndinni 183 bréf og greinargerðir sem skiptast þannig að 73 eru frá embættismönnum, 36 frá prestum og 74 frá almenningi. Sem dæmi má nefna bréf Bjarna Högnasonar bónda á Tjörnum í Rangárvallasýslu. Bjarni taldi nauðsynlegt að skera niður sauðfé landsmanna, vegna fjárpestarinnar sem þá geisaði og fá hreinan stofn sem væri ekki smitaður. Hafði hann ýmsar aðrar hugmyndir til úrbóta til dæmis að tóbaksrækt yrði tekin upp og Íslendingum yrði kennt að gera vín úr krækiberjum svo minnka mætti innflutning brennivíns til landsins.

Nú er unnið að heildarútgáfu á skjölum Landsnefdarinnar og komu tvö fyrstu bindin út 2016. Jafnframt hefur verið opnuð vefsíða um nefndina og útgáfuna www.landsnefdin.is

Jóhanna P. Guðmundsdóttir

Heimild: ÞÍ. Rentukammer 1928. D3/3-21.
Bréf Bjarna Högnasonar á Tjörnum í Rangárvallasýslu til Landsnefdarinnar 3. desember 1770.

Kilde: ÞÍ. Rentekammer 1928. D3/3-21.
Brev fra Bjarni Högnason på Tjarnir i Rangárvallasýssel til Landkommissionen, den 3. december 1770.

DEN ISLANDSKE LAND-KOMMISSION 1770-1771

Den Islandske Landkommission blev nedsat af den danske konge i marts 1770 og sendt til Island på en undersøgelsesekspedition samme forår. Den skulle sætte sig ind i Islands erhvervsliv og økonomi og efterfølgende fremsætte forslag til forbedring af alt, hvad der kunne bidrage til en genrejsning af landet. Landets embedsmænd fik pålagt om at besvare en række spørgsmål, og samtidig blev hele landets almue opfordret til at skrive til kommissionen. Indberetninger og breve til kommissionen er uvurderlige kilder om datidens almues holdning til landets forhold. Landkommissionens arkiv består af ca. 4.200 håndskrevne sider og indeholder både breve sendt til kommissionen og dens egne forslag til forbedringer.

I alt modtog kommissionen 183 breve og indberetninger fordelt således, at 73 er fra embedsmænd, 36 fra præster og 74 fra almuen. Som eksempel kan nævnes et brev fra bonden Bjarni Högnason på gården Tjarnir i Rangárvallasýssel. Bjarni Högnason mente, at det var nødvendigt at slagte alle får i landet på grund af den fårepest, der hærgede på det tidspunkt, og få en ren bestand, som ikke var smittet. Han havde forskellige andre ideer om forbedringer, for eksempel, at man begyndte at dyrke tobak, og at Islands befolkning lærte at fremstille vin af revlingebær, så man kunne nedbringe importen af brændevin.

Nu er man i gang med en samlet udgave af Landkommissionens arkiv. De to første bind udkom i 2016. Samtidig er der åbnet et websted om kommissionen og udgaven, www.landsnefdin.is.

Dulorha hæg. Valsonum næfum og hæfragtardum fyrir om
-mistrari!

5to Vilmibre Projecta finnur i Anglia Höfðum á landnum af Eriks
Sarkonum, Þe lang veru fimm tilum skirr ad heora, sem ætlu að gialda
Rögnar Dæla, og then regnum, Þe Rögnunum hafi þá ávart kritis af
þim fær fyrir; 6to Þærin Óðog fækktir klæsfjöldi að gíra
heilumini hinn ad planta, Þe ad fimm fjaðr 4 vordaborg Þær fyrir hau,
þriði fær, að þau fadar innar til að þær hafi i gamaldaga gjort nýtt og
safn neind; 7to Þeigf linnale, að te fonna yfir fimm hafnar, Romalran,
og fíl linnar, og lögt að fílin minnið um hafnareinslitar hampum og fógvum
Gunnar undan tilllum og höfðum fær bolan, Þau hvílt leina að heoma
Þorðuna; 8to Þær og Óðurun, sem fær hau að heora, felst frík með
uppbögningars landrude, hvar um manntmathr fírinatala, Þe Þe hafði ómörk
ad fínum, fólk i Hultu hafar og myndi gildið að fá hóttu innarverfið, Þa
fólk fólk, sem ætlanad hafi að ófim meit gæta i Svala, Lím fíggjum, og
þráðil.

*Journal
17 Feb
1771*

Corpus
Piorum sive Episcoporum
v. 3 Decembris A.D. MDCCLX

*Min Commissariorum
P. E. B. Knudsen et P. Knudsen
Bjarne Högnason*

ÁÆTLUN UM ALLSHERJAR-VIÐREISN ÍSLANDS 1751

Skúli Magnússon landfógeti (1711-1794) ritaði konungi sínum Friðriki V. áætlun um viðreisn Íslands haustið 1751. Hún varð grundvöllur að stofnun Hins íslenska hlutafélags og víðtækri starfsemi hinna svokölluðu Innréttингa á síðari helmingi 18. aldar. Miðstöð starfseminnar var í Reykjavík. Upphaf þéttbýlis í Reykjavík má rekja til þessarar vefnaðar- og handverksstarfsemi við Aðalstræti á seinni hluta 18. aldar.

Á 17. og 18. öld var mikill áhugi á efnahagsumbótum í ríki Danakonungs. Hugmyndir komu einnig fram um hvernig stuðla mætti að viðreisn á Íslandi. Bæta átti landshagi í ríkinu með því að nýta betur náttúruauðlindir og efla dugnað og iðni þegnanna til framleiðslu á arðmeiri vörum en áður.

Hið íslenska hlutafélag var stofnað af æðstu embættismönnum landsins sumarið 1751. Áætlanir voru ræddar á alþingi sama ár og fór Skúli Magnússon með haustskipum til Kaupmannahafnar og lagði fram greinargerð þá sem hér sést um allsherjar-viðreisn landshaga á Íslandi. Straumhvörf urðu með konungs-úrskurði 4. janúar 1752 og var hinu nýja félagi lagt til bæði fē og jarðir, þeirra á meðal Reykjavík.

Í viðreisnaráætluninni sem lögð var fyrir konung var tilþrifamikil lýsing á ástandinu á Íslandi, með ítarlegum hugmyndum um hvað gera mætti til úrbóta. Þar bar hæst bætt nýting á hráefnum og auðlindum landsins og meiri úrvinnsla þeirra innanlands. Þegar mest var störfuðu um 100 manns á vegum Innréttингanna, bæði erlendir handverksmenn og Íslendingar sem fengu vinnu í vefsniðjunum og á verkstæðunum.

Hrefna Róbertsdóttir

EN PLAN FOR EN TOTAL GENREJSNING AF ISLAND 1751

Landsfoged Skúli Magnússon (1711-1794) sendte sin konge, Frederik den 5., en plan for en genrejsning af Island i efteråret 1751. Den blev grundlaget for stiftelsen af Det Islandske Interessentskab og en omfattende virksomhed af de såkaldte Nye Indretninger i sidste halvdel af 1700-tallet. Centrum for virksomheden lå i Reykjavík. Begyndelsen til bydannelsen i Reykjavík kan henføres til væveriet og manufakturerne ved Aðalstræti i anden halvdel af 1700-tallet.

I 1600- og 1700-tallet var der stor interesse for økonomiske reformer i det danske rige. Der blev også fremsat idéer om, hvordan man kunne bidrage til en genrejsning i Island. Rigets økonomi skulle forbedres ved bedre at udnytte de naturlige ressourcer og støtte indbyggernes flid og arbejdsmød til at producere mere udbyttegivende produkter end hidtil.

Det Islandske Interessentskab blev stiftet af Islands øverste embedsmænd i sommeren 1751. Planerne blev drøftet på Altinget samme år. Skúli Magnússon sejlede med et af høstskibene til København og fremlagde et andragende („Relation“), der ses her, om en total genrejsning af forholdene i Island. Kongens resolution den 4. januar 1752 markerede en omvälvning, og det nye selskab fik skænket både penge og jorder, derunder gården Reykjavík.

Genrejsningsplanen, som blev forelagt kongen, indeholdt en højsttemt beskrivelse af forholdene i Island med udførlige idéer om, hvordan man kunne udbedre disse. Det vigtigste var en bedre udnyttelse af landets råvarer og ressourcer og bedre forarbejdning af dem i landet. På højdepunktet arbejdede der ca. 100 mand under Indretningerne, både udenlandske håndværkere og islændinge, der fik arbejde på væverierne og værkstederne.

Heimild: Þí. Rentukammer 1928. B I/20-24. I.J. 1528. Auðmjúk greinargerð um núverandi ástand Íslands og framtíðaráform þess, hvernig hægt er að bægja frá algjörri eyðingu landsins sem vofir yfir því nema ráð sé í tima tekið. 20. november 1751.

Kilde: Þí. Rentekammer 1928. B I/20-24. I.J. 1528. Allerunderdanigste Relation om Islands nærværende Tilstand og Project, hvorledes samme igjen kand frelses fra den totale Ruin, som det nu alt mere og mere trues med at erholde i fald det ey i Tiide forekommes, 20. november 1751.

Ullerundexdanieste Relation
Fjlands nærværende
tilstand, og Project,
hvorledes samme igjen kan frølles
fra den totale Ruin, som det nu alt
meere og mere trives med at et holde,
i fall det ej i Tid fore-
kommer.

Ige som det Land er meer end andre
Lande frugtbart og fattig, som er langt fra
Solen bortliggende, og landet ej i staunet,
af varmr, producere de forudbne Producter,
til Indenraadets Liss og Valstands Ophold og
formur; hørsaa er det ein vrimelig
Sandhed, at et land, som i højere Grad er bort-
liggende fra øvrige Landes Fader, end fra Sol-
en, nuoc end nu mere periculært; thi der end

SÝNISHORN AF VEFNAÐARVÖRU

Sýnishorn af innflutum vefnaðarvörum varpa ljósi á fjölbreyttan og litríkan klæðaburð Íslendinga á fyrri öldum. Sýnishornin sem hér má sjá eru frá verslunum danskra kaupmanna á Íslandi á seinni hluta 18. aldar.

Danskir kaupmenn fluttu inn margvíslega vefnaðarvöru til Íslands á tínum einokunarverslunarinnar á sautjándu og átjándu öld. Kaupmenn versluðu á um 22–25 höfnum víðs vegar um landið, byggðu þar verslunarhús og skip þeirra voru helstu samgöngutæki landsmanna til og frá landinu. Sýnishornin hafa varðveist vegna þess að sýslumenn höfðu það verkefni að kanna gæði efnanna og verðlag í öllum höfnum landsins og senda skýrslur til stjórnarskrifstofanna í Kaupmannahöfn.

Mögulegt var að sérpanta bryddingar, snúrur, tölur og annað til klæðagerðar og var það nokkuðtíðkað bæði á sautjándu öld og þeirri átjándu. Einstaka maður sérpantaði einnig hárkollar og leðurstígvél. Allt þetta fluttu einokunar-kaupmenn inn fyrir landsmenn.

Þegar vefsniðjur Innréttninganna voru stofnaðar í Reykjavík um miðja átjándu öld, var farið að framleiða mörg af þessum eftirnum sem flutt höfðu verið inn. Hör var spunninn hér á landi til þeirrar framleiðslu. Verið var að flytja framleiðslu á þessari neysluvöru til landsins og með því átti að minnka innflutning. Vefsniðjurnar störfuðu til aldamótanna 1800.

Hrefna Róbertsdóttir

Heimild: Þí. Rentukammer 1928. B1/19-51 og B12/14-11. Textílprufur frá dönskum verslunarstöðum á Íslandi 1751.

Kilde: Þí. Rentekammer 1928. B1/19-51 og B12/14-11. Tekstil prøver fra danske købmænds handelsstationer i Island 1751.

PRØVER AF TEKSTILER

Prøver af importerede tekstiler belyser den forskelligartede og farverige klædedragt blandt Islands befolkning i ældre tid. Prøverne, der ses her, stammer fra danske købmænds handelsstationer i Island i anden halvdel af 1700-tallet.

Danske købmænd importerede mange forskellige tekstiler til Island under monopolhandelen i 1600- og 1700-tallet. Købmænd havde handelsstationer i omkring 22–25 havne rundt om i Island. Her byggede de handelshuse, og deres skibe var befolkningens vigtigste trafikmidler til og fra landet. Prøverne er bevaret, fordi sysselmændene havde det hverv at kontrollere varernes kvalitet og pris i alle Islands havne og sende indberetninger om det til regeringskontorerne i København.

Man havde mulighed for at specialbestille pyntebånd, possement, knapper og andre specialiteter til beklædning, og det blev brugt en del i 1600- og 1700-tallet. Enkelte foretog også specialbestillinger af parykker og læderstovler. Alt dette blev importeret af monopolkøbmænd til befolkningen.

Da de såkaldte Indretningers væverier blev oprettet ved midten af 1700-tallet, begyndte man der at producere mange af de materialer, der hidtil var importeret. Man spandt hør i Island til denne produktion. Man ville flytte produktionen af disse forbrugsvarer til landet og på den måde nedbringe importen. Væverierne fungerede indtil århundredeskiftet 1800.

ALSÍRSKA SJÓVEGABRÉFIÐ

Árið 1627 urðu þeir atburðir að sjóræningjar frá norðanverðri Afríku réðust á land sunnan- og austanlands, rændu fólk og færðu í þrældóm. Þessir atburðir hafa á Íslandi verið nefndir Tyrkjaránið, þó Tyrkir hafi þar hvergi komið nærrí.

Talið er að hátt í 400 Íslendingar hafi þannig verið teknir herfangi og boðnir upp á þrælamörkuðum. Íslendingar óttuðust mjög að atburðir þessir myndu endurtaka sig og reyndu að undirbúa landvarnir ef til frekari árása kæmi.

Dönum, eins og öðrum þjóðum sem stunduðu verslun um heimsins höf, var ljóst að nauðsynlegt væri að gera einhvers konar samninga við sjóræningjaríkin. Um miðja 18. öld gerði danska stjórnin samning við ríkin um að skip sem sigldu inn á Miðjarðarhaf skyldu hafa meðferðis sérstök sjóvegabréf. Áttu skipin þá að geta farið ferða sinna í friði.

Vegabréfin voru í tvennu lagi. Efri hlutann átti að skera af bréfinu eftir áteiknaðri boginni línu og senda hann til sjóræningjaríkjanna, en eftirlitsmenn þeirra báru síðan hinn afskorna hluta saman við neðri hlutann sem skipið hafði meðferðis. Það bréf sem hér er sýnt er frá árinu 1778 og vantar efri hluta bréfsins. Þá hefur verið klippt upp í það til merkis um að það væri fallið úr gildi.

Unnar Ingvarsson

SØPAS FRA ALGERIET

I 1627 skete der det i Island, at sørøvere fra det nordlige Afrika gik i land på Sydlandet og Østlandet og bortførte folk, som de tog med sig og solgte som slaver. Disse begivenheder har man i Island kaldt Tyrkerranet, selv om der ikke var nogen tyrker involveret i begivenhederne.

Det menes, at næsten 400 islændinge blev bortført og sat til salg på slavemarkederne. I Island frygtede man i høj grad, at disse begivenheder kunne gentage sig, og forsøgte at bygge skanser i land i tilfælde af nye strandhugster.

For danskere som andre, der handlede på verdenshavene, stod det klart, at man måtte indgå en eller anden form for aftale med sørøverstaterne. Ved midten af 1700-tallet indgik den danske regering en aftale med staterne om, at skibe, der sejlede ind i Middelhavet, skulle medbringe særlige "søpas". Så kunne skibene få lov til at sejle i fred.

Passene bestod af to dele. Den øverste del skulle skæres af passet efter en tegnet buelinje og sendes til sørøverstaterne. Deres tilsynsmænd kunne så prøve den øverste del mod den afskårne del, som skibet medbragte. Brevet, der er udstillet her, stammer fra 1778, og den øverste del mangler. Så er der klippet i det som tegn på, at det er udløbet.

Heimild: ÞÍ. Rentukammer 1928. B11/7-1. Sjóvegabréf frá 1778.

Kilde: ÞÍ. Rentekammer 1928. B11/7-1. Søpas fra 1778.

HANS KONGEL: MAJST^T
TIL DANNEMARK OG NORGE etc.
DEPUTERED UDI GEN: LD-OEC: OG
COMMERCE COLLEGIO

No 140

Til alle og enhver som det vedkommer
Lader passere Skibet Charitas. — fra Sønderborg
fört af Skipperen Bendix Schumann Stort 67 Commerce Læster
destineret til Middlehavet og saa videre, uden nogen
Hinder, Ophold eller Molest med sine inde havende Skibs-Folk
Passagerer, Gods og Ladning, efterdi vi have befunden at
samme Skib hører Hans Kongel Majst af Dannemarke
og Norge, vores Yllernadigste Königes og Herres Undersaater
alleene, men ingen Udenlandske eller fremmede til. Givet udi
General Land Oeconomie og Commerce Collegio i Kiobenhavn.
Den 12de Juny 1778.

Under Vores Underskrift og
dette Collegii Seigl

Erlaetuan Højen.

SÍÐASTA AFTAKAN Á ÍSLANDI

Þann 14. mars 1828 voru þeir Natan Ketilsson og Pétur Jónsson myrtir á bænum Illugastöðum á Vatnsnesi í Húnavatnssýslu. Eftir yfirheyrlur játuðu þær Agnes Magnúsdóttir 33 ára og Sigríður Guðmundsdóttir sem var aðeins 16 ára að hafa átt þátt í dauða þeirra en verknaðinn sjálfan hafi ungur bóndasonur í nágrenninu framið. Hann hét Friðrik Sigurðsson og var tæplega 18 ára.

Rannsókn málsins var afar umfangsmikil. Fyrst dæmdi sýslumaður Húnvetninga, Björn Blöndal, og var niðurstaða hans að þau væru öll sek og voru þau því dæmd til dauða. Þar sem um svo alvarlegan glæp var að ræða var málunum hins vegar vísað æðri dólmstiga. Skjöl Hæstaréttar Danmerkur, sem snertu íslensk málefni á árabilinu 1802-1921, bárust til Þjóðskjalasafns í skjalaahendingunni 1928. Þar á meðal voru dómsskjöl í máli þremenninganna. Hæstiréttur staðfesti dóm sýslumanns í júnímánuði 1829 en konungur ákvað að „náða“ Sigríði Guðmundsdóttur þannig að í stað dauðadóms var hún dæmd til ævilangrar þraelkunarvinnu. Dómi yfir þeim Agnesi og Friðriki var framfylgt þann 12. janúar 1830 á Þróttópum í Húnaþingi. Þegar höfuðin höfðu verið skilin frá bolnum voru þau sett á stengur og andlitin látin snúa að alfaraleið öðrum til viðvörunar.

Dómurinn yfir þeim Friðriki og Agnesi og aftaka þeirra er enn þekktur viðburður í íslenskri sögu. Bækur hafa verið skrif- aðar, sönglög saman og kvíkmyndir gerðar. Nú nýverið ritaði astralski rithöfundurinn Hannah Kent bókina Burial Rites um mál þeirra. Hún hefur komið út á tugum tungumála og verið er að gera stórmynnd byggða á bókinni þar sem stórstjarnan Jennifer Lawrence fer með hlutverk Agnesar.

Unnar Ingvarsson

DEN SIDSTE HENRETTELSE I ISLAND

Den 14. marts 1828 blev Natan Ketilsson og Pétur Jónsson myrdet på gården Illugastaðir i Vatnsnes i Húnavatnssyssel. Efter forhør tilstod Agnes Magnúsdóttir på 33 og Sigríður Guðmundsdóttir, som kun var 16, at de var meddelagtige i deres død, men selve gerningsmannen skulle være en ung bondesøn i nabologet. Han hed Friðrik Sigurðsson og var knapt 18 år gammel.

Efterforskningen af sagen var yderst omfattende. Først afsagde sysselmanden for Húnavatnssyssel, Björn Blöndal, dom, og hans konklusion var, at de alle sammen var skyldige, og de blev dømt til døden. Eftersom det drejede sig om så alvorlig en forbrydelse, blev sagen imidlertid videregivet til højere retsinstanser. Danmarks Højesterets arkivalier angående islandske forhold i perioden 1802-1921 kom til Islands Nationalarkiv ved arkivalieoverdragelsen i 1928. Derunder var retsarkivalierne i de tres sag. Højesteret stadfestede sysselmandens dom i juni 1829, men kongen besluttede at benåde Sigríður Guðmundsdóttir, så hun i stedet for henrettelse blev dømt til livsvarigt slavearbejde. Dommen over Agnes og Friðrik blev eksekveret den 12. januar 1830 på Þristapar i Húnavatnssyssel. Da hovederne var skilt fra kroppene, blev de sat på stager med ansigterne vendt mod landevejen til advarsel for andre.

Dommen over Friðrik og Agnes og deres henrettelse er stadig en kendt begivenhed i Islands historie. Der er skrevet bøger, sange og lavet film om sagen. For nylig har den australske forfatter Hannah Kent skrevet bogen Burial Rites om deres sag. Den er udkommet på en lang række sprog, og man er i gang med at lave en stor film over bogen, hvor filmstjernen Jennifer Lawrence spiller Agnes.

Heimild: Þí. Hæstiréttur Danmerkur 1928. A/17-1. Skipunarbréf Friðriks 6. til Peters Salicath lögmanns sem saksóknara í máli Agnesar og Friðriks árið 1829.

Kilde: Þí. Danmarks Højesteret 1928. A/17-1 Brev fra Frederik den 6. om udnævnelse af advokat Peter Salicath som anklager i sagen mod Agnes og Friðrik, 1829.

Srederik den Siette,
af Guds Raade Konge til Danmark,
de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig,
Holsten, Stormarn, Ditmarken, Lauenborg og
Oldenborg.

Bor allernaadigste Willie og Besaling er, at Hoiesterets-Advocat

Peter Salicath

strax paatager sig, for Bor Hoiesteret at gaae i Rette udi en Sag

imod Frederik Sigurdsen, syned Magnuds datter, Sigrid Gudmundsdatter, f. Daniel
Gudmundsen, Borborg Hallorsdatter, Gisle Blaevson, Sigurd Claeszen, Petrus Magnusson,
Thoren Egvindsdatter, Birgynuff Egvindson og Ellenborg Sigurdsdatter, der var i Etatler for i
København i 1660, da hun var født, og har været tilhørende til Stevningens Lov
vænde Dijital paa Vestland Island, i hørte Mannen af hvilke hun forsyede Forkyndelse udi
fritiden Dag vid. Bor for kanneth Westland Island paa den Landssværte den 27. October i A.
annet hundrede ti. Sigurdsen, d. Magnuds datter, og Sigurd Gudmundsdatter var tilhørende til fritiden
Sjelordet, da hun var født paa Ring og Sjeldetrude, hører til Dijital paa Kjelds og
Hjel, D. Gudmundsen ad osteraad, Hjelens samle. Boglund: 4 Bar, Th. Hallorsdatter ad osteraad:
Hjel, samle. Sjeldetrude: 5 Bar; G. Blaevson, J. Claeszen og P. Magnusson ad fritiden paa land
3 gonges 27. Dey af Rud, P. Egvindsdatter, P. Egvindsdatter ad fritiden paa Rud, den 27. Octobre
20. os den 27. Decemb. 16. Dey. - Hun Ellenborg Sigurdsdatter for hvilket der er tilhørt,

og samme Sag, som Vi under Dags Dato have besalet, at skulle for
Bor nu holdende Hoiesteret indsternes, og der, efter Stevningens lov-
lige Forkyndelse for Vedkommende, iblandt de første Sager til videre
Paakjendelse foretages, mod *b. Pet. Salicath*

uden nogen Betaling ester Loven forsvarligten udforer. Til

HÖFUNDAR / FORFATTERE:

BJÖRK INGIMUNDARDÓTTIR

(f. 1943) Cand. mag.-próf í íslenskum fræðum frá Háskóla Íslands. Fyrverandi skjalavörður og sviðsstjóri þjónustusviðs í Þjóðskjalasafni Íslands.

(f. 1943) Cand. mag. i islandsk fra Islands Universitet. Tidligere arkivar og chef for afdelingen for brugerservice ved Islands Nationalarkiv.

Stofnskjal Reynistaðarklausturs / Diplom om stiftelse af klostret på Reynistaður, bls. 16.

Næstelsta pappírskjalið / Det næstældste papirdokument, bls. 22.

EIRÍKUR G. GUÐMUNDSSON

(f. 1953) Cand. mag.-próf í sagnfræði frá Kaupmannahafnarháskóla. Fyrverandi sviðsstjóri upplýsinga- og útgáfusviðs Þjóðskjalasafns Íslands. Þjóðskjalavörður.

(f. 1953) Cand. mag. i historie fra Københavns Universitet. Tidligere chef for afdelingen for IT og publikationer ved Islands Nationalarkiv. Nationalarkivar.

Manntalið 1703 / Folketællingen 1703, bls. 32.

Kvikfjártalið 1703 / Kreaturtællingen 1703, bls. 34.

Ný jarðabók 1702-1714 / En ny jordebog 1702-1714, bls. 36.

Stórabóla 1707-1709 / Koppeepidemien 1707- 1709, bls. 38.

GUNNAR ÖRN HANNESSON

(f. 1974) MA-próf í sagnfræði frá Háskóla Íslands. Skjalavörður í Þjóðskjalasafni Íslands.

(f. 1974) MA i historie fra Islands Universitet. Arkivar ved Islands Nationalarkiv.

Stríðshjálparskjöl 1681 / Islands krigshjælp 1681, bls. 30.

HREFNA RÓBERTSDÓTTIR

(f. 1961) Doktorspróf í sagnfræði frá háskólanum í Lund, Svíþjöld. Sviðsstjóri varðveislu- og miðlunarsviðs Þjóðskjalasafns Íslands.

(f. 1961) Fil.dr. i historie fra Lunds Universitet. Chef for afdelingen for bevaring og formidling ved Islands Nationalarkiv.

Áætlun um allsherjarviðreisn Íslands 1751 / En plan for en total genrejsning af Island 1751, bls. 46.

Sýnishorn af vefnaðarvöru / Prøver af tekstiler, bls. 48.

JÓN TORFASON

(f. 1949) Cand. mag.-próf í íslensku frá Háskóla Íslands. Skjalavörður í Þjóðskjalasafni Íslands.

(f. 1949) Cand. mag. i islandsk fra Islands Universitet. Arkivar ved Islands Nationalarkiv.

Próventubréf Elínar Magnúsdóttur / Brev om Elín Magnúsdóttirs provente, bls. 20.

Skýrsla um Bessastaði / Redegørelse for gården Bessastaðir, bls. 40.

JÓHANNA Þ. GUÐMUNDSDÓTTIR

(f. 1968) MA í sagnfræði frá Háskóla Íslands. Skjalavörður í Þjóðskjalasafni Íslands.

(f. 1968) MA i historie fra Islands Universitet. Arkivar ved Islands Nationalarkiv.

Landsnefndin fyrri 1770-1771 / Den Islandske landkommission 1770-1771, bls. 44.

KRISTJANA KRISTINSDÓTTIR

(f. 1955) Cand. mag.-próf í sagnfræði frá Háskóla Íslands. Skjalavörður í Þjóðskjalasafni Íslands og fyrverandi sviðsstjóri skjalavörslusviðs Þjóðskjalasafns Íslands. Lektor í skjalfræði við hugvísindadeild Háskóla Íslands.

(f. 1955) Cand. mag. i historie fra Islands Universitet. Arkivar ved Islands Nationalarkiv og tidligere chef for afdelingen for bevaring ved Islands Nationalarkiv. Lektor i diplomatik ved Islands Universitet, det humanistiske fakultet.

Vinnukonureikningur Kolfinnu Halldórsdóttur / Lønnen til Kolfinna Halldórsdóttir på Viðey 1645-1646, bls. 26.

Lénsreikningur 1647-1648 / Lensregnskab 1647-1648, bls. 28.

NJÖRDUR SIGURÐSSON

(f. 1974) MA-próf í sagnfræði frá Háskóla Íslands. Sviðsstjóri upplýsinga- og skjalasviðs Þjóðskjalasafns Íslands.

(f. 1974) MA i historie fra Islands Universitet. Chef for afdelingen for indsamling og brugerservice ved Islands Nationalarkiv.

Skjalakröfur Íslendinga / Islandske krav om dokumenter, bls. 8.

UNNAR INGVARSSON

(f. 1968) MA-próf í sagnfræði frá Háskóla Íslands. Fyrverandi héraðsskjalavörður Skagfirðinga. Sérfræðingur í Þjóðskjalasafni Íslands.

(f. 1968) MA i historie fra Islands Universitet. Tidligere regionalarkiver for Skagafjörður. Specialist ved Islands Nationalarkiv.

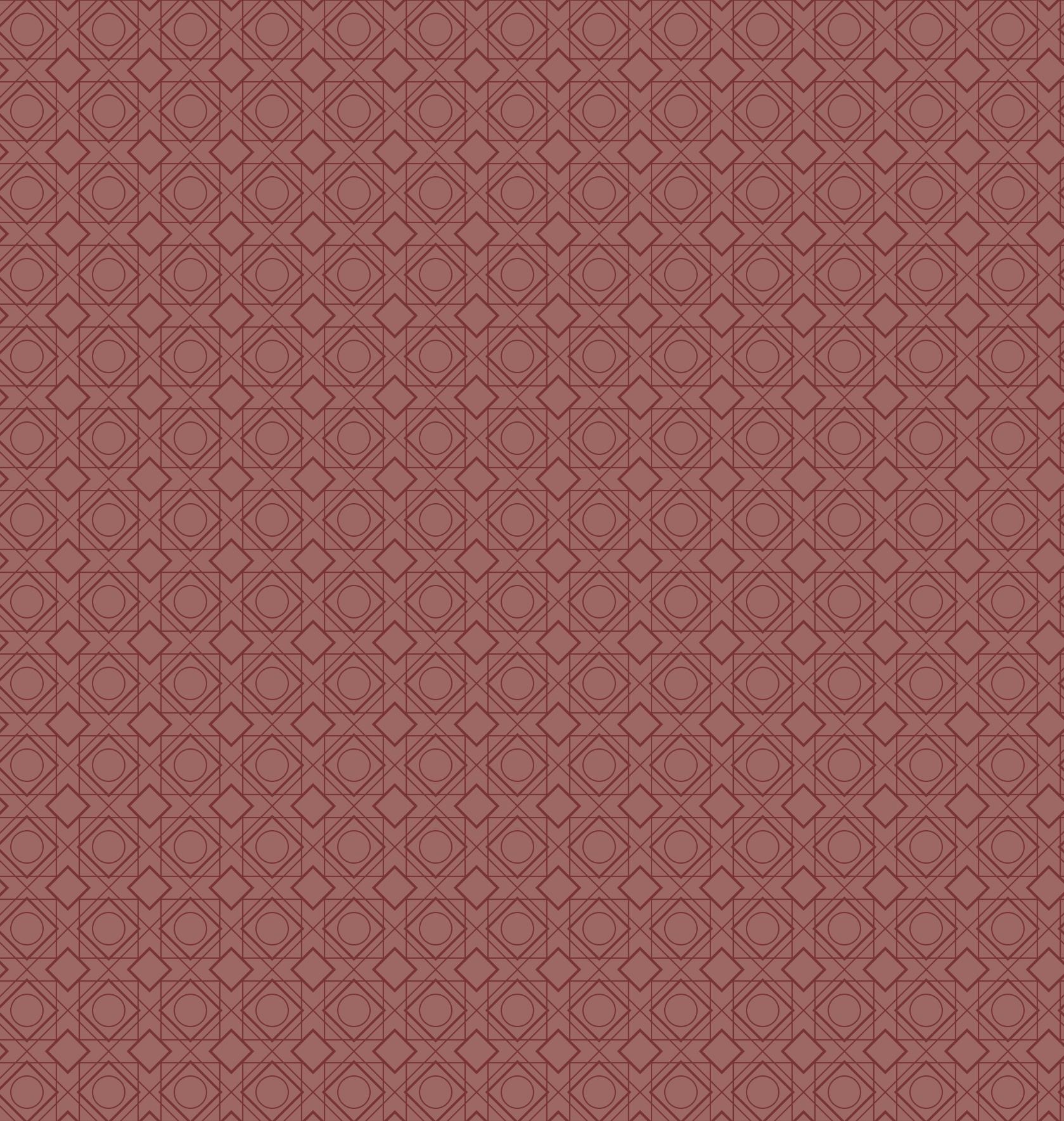
Biskupar skrifa bréf / Breve fra biskopper, bls. 18.

Konungi skrifað bréf / Et brev til kongen, bls. 24.

Skiðuföll í Vatnsdal / Jordskred i Vatnsdalur, bls. 42.

Alsírska sjóvegabréfið / Søpas fra Algeriet, bls. 50.

Síðasta aftakan á íslandi / Den sidste henrettelse i Island, bls. 52.

ÞJÓÐSKJALASAFN
ÍSLANDS